

ӘЛ-ФАРАБИ АТЫНДАҒЫ ҚАЗАҚ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ
ЗАҢ ФАКУЛЬТЕТІ

МЕМЛЕКЕТ ЖӘНЕ ҚҰҚЫҚ ТЕОРИЯСЫ МЕН ТАРИХЫ,
КОНСТИТУЦИЯЛЫҚ ЖӘНЕ ӘКІМШІЛІК ҚҰҚЫҚ КАФЕДРАСЫ

ЕУРОПАЛЫҚ ҚҰҚЫҚ

Лекция курсы

Алматы 2022

МАЗМҰНЫ

Кіріспе

Дәріс 1. «Еуропалық құқық» ұғымы

Дәріс 2. Еуроодақ құқығы және халықаралық құқық

Дәріс 3. Еуропалық одақ Конституциясы

Дәріс 4. Еуропалық одақтың мақсаттары мен қағидаттары

Дәріс 5. Еуропалық одақ құқығының құқықтық қатынастары ұғымы, ерекшеліктері және түрлері

Дәріс 6. Еуропалық одақ институттары

Дәріс 7. Еуропалық одақ құқығы жөніндегі заңнамалық рәсім

Дәріс 8. Еуропалық одақтың құқығы бойынша адам құқықтары мен бостандықтары

Дәріс 9. Еуропалық одақтың кеден құқығы ұғымы

Дәріс 10. Еуропалық одақтағы кедендік режимдер мен рәсімдер

Дәріс 11. Еуропалық одақтың сауда құқығы

Дәріс 12. Еуроодақтың корпоративтік құқығының қайнар көздері

Дәріс 13. Еуроодақтың салық құқығы:

Дәріс 14. Еуроодақтың әлеуметтік саясатын іске асыру тетігі

Дәріс 15. Авторлық және сабақтас құқықтарды қорғаудың еуропалық стандарттарын қалыптастыру

Зерттеуге арналған материалдар

КІРІСПЕ

Еуропалық құқық - еуропалық мемлекеттердің бірлескен құқық шығармашылығы мен халықаралық ынтымақтастығының нәтижесі болып табылатын күрделі құқықтық феномен.

Тарихи еуропалық құқық құрлықтық Еуропаның ортақ құқығын білдіреді (лат. *jus commune*) - еуропалық университеттердің құқықтық мектептерін құру, рим жеке құқығы, канондық құқық, феодалдық құқық және халықаралық сауда әдет-ғұрыптары (лат. *lex mercatoria*) негізінде әзірленген. Мысалы, Нидерландының басым бөлігі үшін *Jus commune* рецепциясы XV ғасырдың ортасында пайда болған.

Еуропалық құрлықта мемлекетаралық қатынастарды дамыту процесінде Еуропадағы халықаралық ынтымақтастықтың барлық салаларын, оның ішінде барлық еуропалық халықаралық ұйымдардың (Еуропа Кеңесі, Еуропадағы қауіпсіздік және ынтымақтастық ұйымы (ЕҚЫҰ) және т.б.) ұйымдастырылуы мен қызметін реттейтін өңірлік халықаралық-құқықтық нормалардың жиынтығы ретінде еуропалық құқықты қазіргі заманғы кең түсіну пайда болды.

Бұл құқықты құруға ТМД-ның бірқатар елдерін қоса алғанда, барлық еуропалық мемлекеттер қатысады. Еуропалық мемлекеттердің халықаралық шарттары, сондай-ақ еуропалық ұйымдар өздеріне берілген өкілеттіктер шеңберінде қабылдайтын актілер оның көздері болып табылады.

ЕО шеңберіндегі жеке құқықты біріздендіру жолындағы елеулі кедергі құрлықтық (Франция, Германия, Италия және т.б.), жалпы құқық (Ұлыбритания), скандинавиялық (Швеция, Дания, Финляндия) мүше мемлекеттер жататын құқықтық жүйелер арасындағы іргелі айырмашылықтар болып табылады. Сондықтан жеке меншік-құқықтық саладағы коммуналдық құқықтың дамуы ең алдымен экономикалық қатынастар ұлттық шеңберден асып кеткен салаларға қатысты сайлау сипатында болады.

"Еуропалық құқық" оқу курсы құқықтанудың кәсіби циклінің вариативті бөлігіндегі пәндер қатарына жатады. Студенттер бір семестрде оқиды.

Курстың мақсаты - «Шет елдердің конституциялық құқығы», «Салыстырмалы құқықтану», «Халықаралық құқық» курстарын зерделеу кезінде алған тұжырымдамалық білімдерін, іскерліктері мен дағдыларын кеңейту және нақтылау.

Еуропалық құқық пәнінің негізгі міндеттері мынадай:

1. Еуропалық қоғамдастықтар мен еуропалық құқықтың қалыптасуының алғышарттары мен негізгі кезеңдерін ашу.
2. Еуропалық құқық ұғымын, ерекшеліктерін және құрылымын ашу.
3. Еуропалық құқықтың көздері мен қолданылу салаларын зерделеу.
4. Еуропалық қоғамдастықтар мен Еуропалық Одақтың шешім қабылдау тетіктерін көрсету.
5. Еуропалық құқықтың жекелеген салаларын зерделеу.
6. Қазақстандық азаматтар мен ұйымдар үшін ең өзекті еуропалық құқық ерекшеліктеріне және Еуропалық Одақ пен ҚР арасындағы өзара қарым-қатынастың құқықтық негізіне студенттердің назарын аудару.
7. Заманауи ЕО мысалында мемлекетаралық бірлестіктерді интеграциялау тәжірибесі мен дезинтеграциялаудың алғышарттарын зерттеу.

Дәріс 1. «ЕУРОПАЛЫҚ ҚҰҚЫҚ» ҰҒЫМЫ

«Еуропалық құқық», «Еуроодақ құқығы» және «Еуропалық қоғамдастықтардың құқығы» деген ұғымдар бірдей емес және оларды бір-бірінен ажырату керек. «Еуропалық құқық» термині халықаралық-құқықтық нормалардың еуропалық мемлекеттер арасындағы қатынастар реттелетін бөлігін белгілеу үшін пайдаланылады. Осы терминмен ұлттық құқықтық жүйелердің барлық жиынтығы, олардың аса елеулі, кейде принципті айырмашылықтарына қарамастан белгіленеді.

Еуропалық құқық - адам құқықтарын қорғаудың еуропалық жүйесінің құқықтық белгілерін және еуропалық интеграция процесінде қалыптасқан өзара қатынастарды реттейтін еуропалық интеграциялық құқықты қамтитын ерекше құқықтық жүйе. Соңғысы ЕО Конституциясы қолданысқа енгізілгенге дейін Еуропалық қоғамдастықтардың құқығы мен Еуропалық одақтың құқығы, сол сияқты еуропалық интеграциялық құрылымдардың қалыптасуы мен эволюциясы процесінде қалыптасатын құқық салаларын қамтиды.

Еуропалық қоғамдастықтардың құқығы мен Еуропалық одақтың құқығы - көп жағдайда ұқсас келетін, бірақ бірдей емес ұғымдар. Одақтың бірінші тірегін құрайтын Қоғамдастықтардың құқықтық режимі, Одақтың екінші тірегін құрайтын қауіпсіздік саласындағы жалпы сыртқы саясат пен саясат және қылмыстық-құқықтық саладағы полиция мен соттардың ынтымақтастығы - Одақтың үшінші тірегі - елеулі айырмашылықтарға ие. Бұл, атап айтқанда, құқықтық нормалардың шығу тегі, әрекет ету тәртібі, субъектілер шеңбері және юрисдикциялық қорғау сияқты маңызды сипаттамаларға қатысты.

«Еуропалық қоғамдастықтардың құқығы» термині Еуропалық қоғамдастықтардың өмір сүруімен және жұмыс істеуімен тығыз байланысты еуропалық құқық нормаларының бір бөлігін белгілеу туралы сөз болғанда өте қолайлы және заңды. Олар осыған байланысты ерекше құқықтық режимге және қасиеттерге ие. Қоғамдастықтардың тарихи құқығы ЕО құқығының алдында болады және ЕО құқығының бірыңғай, тұтас жүйесін құруға көшу кезеңінде де өзінің маңыздылығын, даралығы мен өзіндік ерекшелігін сақтайды.

«Еуропалық одақтың құқығы» термині ЕО Конституциясында қолданылған. Оны ресми пайдалануға енгізу құқықтық жүйенің өзінің мәнді сипаттамасында айтарлықтай өзгерісті көздейді. Ол Одақтың құрамдас бөліктерінің құқықтық режиміндегі айырмашылықтарды жоюға және барлық қолданыстағы құрылтай шарттарын ЕО бірыңғай Конституциясымен ауыстыруға негізделеді. Еуропалық одақтың құқығы туралы айтқанда, әңгіме негізінен Еуропа Кеңесінің құқығын болдырмайтын интеграциялық құқық туралы болып отыр.

«Еуропалық одақтың құқығы» термині ЕО шеңберінде пайдаланылатын құқықтық тетіктердің барлық түрлерін қамтитын ретінде түсіндірілуі мүмкін. Мәселен, Еуропа Кеңесі шеңберінде адам құқықтарын қорғау саласында 155 мыңнан астам екіжақты келісімге баламалы 75-ден астам еуропалық конвенция мен шарттар жасалды. (1950 ж. Адам құқықтары жөніндегі Еуропалық конвенция, 1987 ж. Азаптауларды болдырмау жөніндегі конвенция, 1961 ж. Еуропалық Әлеуметтік хартия, Жергілікті өзін-өзі басқарудың Еуропалық хартиясы, Траншекаралық ынтымақтастық туралы Еуропалық негіздемелік конвенция, 1968 ж. Шетелдік заңнамаға қатысты ақпарат туралы конвенция, Көрермендердің зорлық-зомбылық пен бұзақылық жасауын болдырмау туралы конвенция) спорттық іс-шаралар және атап айтқанда, 1985 жылғы футбол матчтары; 1991 ж. Қылмыстық жолмен алынған мүлікті жылыстатуға, тергеуге, тыйым салуға және тәркілеуге қарсы күрес туралы Еуропалық конвенция).

Қазіргі уақытта еуропалық құқықты Еуропалық Одақтың (ЕО) құқығы ретінде тар түсіну (1992 жылға дейін - Еуропалық қауымдастықтардың құқықтары) немесе ХХ ғасырдың аяғында еуропа континентінің экономикасы мен саясатының интеграциясына байланысты дамып келе жатқан коммунитарлық құқық.

«Коммунитарлық құқық» термині француз тілінен шыққан (communaute - қауымдастық). Коммунитарлық құқық- бұл Батыс Еуропа елдерінің құқықтық нормаларының квинтэссенциясы, ЕО-ның барлық мемлекеттері үшін ортақ құқықтық нормалар жекелеген мемлекеттердің құқық салалары мен институттарын терең салыстырмалы-құқықтық зерттеулер негізінде ұлттық құқықтық жүйелердің дамуының жетілген кезеңінде ғана тұжырымдалуы мүмкін деген мағынада, сондай-ақ құқықтық шешімдердің әртүрлі (және көбінесе тікелей қарама-қарсы) модельдерінің конвергенциясы проблемалары.

Еуропалық құқықтың даму тарихы Еуропалық қоғамдастықтар мен ЕО тарихынан соңғы мағынада ажыратылмайды. ЕО-да Одақ Конституциясы ретінде қарастырылатын Рим және Париж шарттарымен ЕО органдарына құқық-шығармашылық, атқарушы салаларға, сондай-ақ еуропалық құқықты түсіндіру бойынша кең өкілеттіктер берілді.

ЕО құқығы ЕО-ға мүше мемлекеттердің халықаралық құқығы мен құқықтық тәртібінен ерекшеленеді, ерекше автономды сипатқа ие және мемлекеттердің ұлттық құқығымен өзара іс-қимыл тәртібі бар. Еуропалық құқық мемлекетішілік құқықтан басым және тікелей әрекет етеді. ЕО құқығының басымдығы мүше мемлекеттердің конституциялық құқықтарына қатысты болған кезде де сақталады. Еуропалық және ұлттық құқықтың салдары сәйкес келмеген жағдайда ғана ЕО құқығы басымдыққа ие болады. Егер мемлекет заңы ЕҚ - қа қайшы келсе, ол жойылуы немесе сәйкесінше өзгертілуі керек.

ЕО құқығының тікелей әрекеті ЕО құқықтық актісінің күшіне енуі үшін мүше мемлекет тарапынан ратификациялау немесе танудың басқа нысаны қажет емес. Ресми ерекшелік-Ұлыбритания, онда ЕО құқығына деген көзқараста ерекше дуализм қабылданады, өйткені ЕҚ онда ұлттық заңнамаға айналуы керек. Бірақ іс жүзінде бұл жерде заңдар қақтығысы сирек кездеседі.

Құрылтай шарттарына, қауымдастықтарға қосылу туралы құжаттарға елеулі өзгерістер мен толықтырулар енгізген бірыңғай еуропалық акт. Іс жүзінде бастапқы құқық жоғарыда аталған шарттарды ғана емес, сонымен бірге олардың мағынасын түсіндіретін нормаларды да қамтиды. Шарттарды түсіндірудің ең көп саны ЕО сотының шешімдерінде қамтылған; б) қайталама құқық - ЕО институттары мен басқа да органдары қабылдайтын құқықтық актілер. Еуропалық кеңес және Еуропалық Қоғамдастықтар Комиссиясы (ЕҚК) регламенттер, директивалар, қаулылар, ұсыныстар, қорытындылар шығарады. Ең жиі қолданылатын "директива" болып табылады, ол орындаушыларға (негізінен мүше мемлекеттерге) оған қол жеткізу үшін қаражат таңдау құқығын қалдырып, мақсатты көрсетеді. ЕО сонымен қатар "ережелер" мен "шешімдер" арқылы заң шығара алады. Еуропалық парламент осы норма шығарушы қызметке қатысады. Ол ЕҚК дайындаған жобалар бойынша өз қорытындыларын береді және Кеңес жобаны мақұлдағаннан кейін ол Еуропалық Парламенттің қарауына шығарылады, ол өз мүшелерінің абсолютті көпшілігі оған түзетулер енгізе алады немесе қабылдамайды. Парламент міндетті емес актілер шығара алады. Олар саяси мәселелерге қатысты және ешқандай құқықтар мен міндеттерді белгілемейді. Еуропалық құқықтың қайталама (туынды) көлемі бойынша біріншіліктен бірнеше есе көп.

Оның қайнар көздерінің қатарына, атап айтқанда, 1973 ж. Патенттер туралы Еуропалық конвенция; Патенттер туралы конвенция 1975 ж.; 1968 ж. Юрисдикция және сот шешімдері туралы конвенция; Жеке тұлға туралы деректер банктерін қорғау саласындағы заңнаманы үйлестіру туралы директива; Банктер мен сақтандыру қоғамдарының бухгалтерлік есептілігі туралы директива; Дәрігерлік және құрылыс қызметіндегі қызметтік жауапкершілік туралы директива; ЕО елдеріндегі жоғары оқу орындарының дипломдарын өзара тану туралы директива; Компьютерлік бағдарламалар туралы директива; Жаппай жұмыстан шығару туралы директива; ЕО Сотының шешімдері жатады.

Сот шығармашылығы құрылтай шарттары негізінде туындайтын құқықтық тәртіптің айрықша белгілерінің біріне айналды. Сот шешімдерінде мүше мемлекеттердің конституцияларында жарияланған жалпы құқықтық бастаулар көрсетіледі.

Еуропалық құқық қазіргі уақытта құқықтық реттеудің көптеген салаларына әсер етеді: әкімшілік құқық, авторлық құқық, акционерлік құқық, Патенттік құқық, коммерциялық құқық, картельдік құқық, бәсекелестік құқығы, шарттар құқығы; теңіз құқығы; Салық құқығы; Кәсіпкерлік құқық; кедендік құқық; қаржылық құқық; ауыл шаруашылығы құқығы; экологиялық құқық; сақтандыру құқығы.

ЕО шеңберіндегі жеке құқықты біріздендіру жолындағы елеулі кедергі құрлықтық (Франция, Германия, Италия және т.б.), жалпы құқық (Англия), скандинавиялық (Швеция, Дания, Финляндия) мүше мемлекеттер жататын құқықтық жүйелер арасындағы іргелі айырмашылықтар болып табылады. Сондықтан жеке меншік-құқықтық саладағы коммуналдық құқықтың дамуы ең алдымен экономикалық қатынастар ұлттық шеңберден асып кеткен салаларға қатысты сайлау сипатында болады.

Еуропалық құқық жүйесіндегі Еуропалық одақтың құқығы. ЕО құқығының кеңістіктегі әрекеті

Еуропалық құқық адам құқықтарын қорғаудың еуропалық жүйесінің құқықтық белгілерін және ЕО интеграциялық құқығын біріктіреді. ЕО құқығы еуропалық құқықтың жетекші және неғұрлым көп жоспарлы құрамдасын құрайды. Сонымен бір мезгілде адам құқықтары мен бостандықтарын қорғаудың еуропалық конвенциялық жүйесі ЕО құқық тәртібімен тығыз байланысты.

Еуропалық құқықтың өзінің жеке реттеу объектісі - еуропалық интеграциялық процесі, өз пәні - өмірге байланысты және еуропалық интеграцияның дамуына байланысты қоғамдық қатынастар, еуропалық құқықтың бірқатар салаларын қамтитын өзінің құқық жүйесі, бірлік бар. Бірқатар негізгі параметрлер бойынша ол дербес және өзіндік. Еуропалық құқықтың құрамдас бөлігі ретінде ЕО құқығына еуропалық құқық объектісі, нысанасы және жүйесі тән, бірақ ЕО құқығы ЕО-ға мүше мемлекеттерге қолданылатын және қолданылатын және оған қайшы келмейтін бөлігінде ғана.

ЕО құқығын жүргізу саласы қатаң шектелген сипатта болады. ЕО құзыретін мүше мемлекеттердің бөлу және Одақтың құзыретін жүзеге асыру негізіне жатқызылған қағидаттар:

1) өкілеттіктерді беру қағидаты - ЕО оған мүше мемлекеттер берген құзыретке ғана ие. ЕО құрылтай актілерімен тікелей берілмеген барлық өзге де өкілеттіктер мүше мемлекеттерде сақталады;

2) субсидиарлық және пропорционалдық қағидат - ЕО құзыретін жүзеге асырудың шарттары мен тәртібін айқындайды. Субсидиарлық, егер оларды мүше мемлекеттер тиісінше жүзеге асыра алмаса, айрықша құзыретінен тыс барлық көзделген өкілеттіктерді

ЕО жүзеге асырады дегенді білдіреді. Пропорционалдылық ЕО қызметін жүзеге асыру кезінде оның акциялары мазмұны бойынша да, нысаны бойынша да ЕО мақсаттарына қол жеткізу үшін талап етілетін шектерден шықпауы тиіс деп болжайды.

Жалпы ереже бойынша ЕО құқығы Еуропалық одақтың барлық аумағында қолданылады. ЕО аумағын мүше мемлекеттердің жиынтық аумағы құрайды. ЕО-ның сыртқы шекарасын мүше мемлекеттердің ЕО-ға мүше емес үшінші мемлекеттермен шекаралары немесе тиісті аумақтарды ашық теңізден бөлетін шекаралар құрайды. Дегенмен, ЕО-ның бірқатар құқықтық белгілерін нақты қолдану ЕО құрамындағы қандай да бір аумақтардың мәртебесіне байланысты белгілі бір айырмашылықтарды білуі мүмкін.

Бұл, ең алдымен, кейбір мүше мемлекеттердің біршама күрделі ішкі құрылымына ие болуымен байланысты.

Дәріс 2. ЕУРОПАЛЫҚ ОДАҚ ҚҰҚЫҒЫ ЖӘНЕ ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҚҰҚЫҚ

Өздерінің құрылтай құжаттарына сәйкес интеграциялық бірлестіктер халықаралық құқықтың жалпыға танылған нормалары мен қағидаттарын мойындайды және оларды ұстануға міндеттенеді. Алайда бұл құрылымдардың халықаралық істерге нақты қатысуы және халықаралық құқық нұсқамаларын іске асыру шешуші дәрежеде олардың ЕО құқығы негізінде реттелетін және жүзеге асырылатын халықаралық құқық субъектілігіне байланысты. Өздерінің құрылтай құжаттарына сәйкес интеграциялық бірлестіктер халықаралық құқықтың жалпыға танылған нормалары мен қағидаттарын мойындайды және оларды ұстануға міндеттенеді. Алайда бұл құрылымдардың халықаралық істерге нақты қатысуы және халықаралық құқық нұсқамаларын іске асыру шешуші дәрежеде олардың ЕО құқығы негізінде реттелетін және жүзеге асырылатын халықаралық құқық субъектілігіне байланысты. ЕО Конституциясы күшіне енген кезде заңды тұлға мәртебесі ЕО-ға беріледі. Конституцияның өзі қолданыстағы құрылтай шарттарын заңды түрде ауыстырады және ауыстырады, ал ЕО Еуропалық қауымдастықтарға берілген және иелік ететін халықаралық құқықтар мен міндеттердің мұрагері болады. ЕО-ның халықаралық байланысқа қатысу дәрежесі және оның сыртқы байланыстарды жүзеге асырудағы белсенділігі интеграцияның табиғаты мен шектерімен шешуші түрде байланысты. ЕО егеменді мемлекеттердің өкілеттіктерін беру принципі негізінде құрылды. Егеменді өкілеттіктерді беру ережелері мен шектері ортақ мақсаттарға қол жеткізу және ЕО алдында тұрған міндеттерді шешу қажеттілігімен анықталады. Сыртқы қатынастар саласында оларға бейбітшілік идеяларын бекіту, ЕО қолдайтын құндылықтар мен мүдделерді насихаттау және қорғау кіреді. ЕО-ның маңызды міндеттерінің қатарына халықаралық құқықты қатаң сақтау және әсіресе БҰҰ Жарғысының қағидаттарын сақтау жатады. Сонымен қатар, маңызды міндеттердің қатарына халықаралық аренада ЕО сәйкестігін бекіту кіреді.

Халықаралық құқықтың жалпы бастаулары мен қағидаттары интеграциялық бірлестіктер мен оларға мүше мемлекеттер үшін толық міндетті. Алайда бұл ЕО құқықтық жүйесі мен халықаралық құқықтың сәйкестігін білдірмейді. ЕО құқық нормаларының негізгі массасын қалыптастыру тәсілі, оның көздерінің сипаты және реттелетін қатынастар шеңбері, оның субъектілерінің құрамы бойынша ЕО құқығы жалпы халықаралық құқықтан түбегейлі ерекшеленеді.

ЕО құрылуымен қауымдастықтар мен ЕО арасындағы сыртқы саяси функцияларды жүзеге асыруда белгілі бір айырмашылықтар пайда болды. Еуропалық қауымдастықтарға қатысты халықаралық құқық субъектісіне байланысты өкілеттіктерді жүзеге асыру екінші және үшінші тірек шеңберіндегі жағдайдан біршама ерекшеленеді. ЕО институттарының осы өкілеттіктерді жүзеге асырудағы рөлі де бірдей емес және сыртқы байланыстарды жүзеге асыру рәсімдерінде айырмашылықтар бар. Халықаралық шарттар ЕО құқығының интегралды құрамдас бөлігі болып табылады. ЕО-ның үшінші мемлекеттермен және халықаралық ұйымдармен халықаралық шарттары толығымен халықаралық шарттар режиміне жатады.

Еуропалық Одақ: белгілері мен ерекшеліктері

Еуропалық Одақ кез-келген басқа халықаралық ұйымдардан бірқатар сипаттамалар мен ерекшеліктермен түбегейлі ерекшеленеді.

1. ЕО интеграциялық білім беру саласына кіретін өкілеттіктерді дербес жүзеге асыратын және міндетті құқықтық актілерді қабылдау құқығына ие институттардың өзіндік жүйесіне ие.

2. ЕО өзінің автономды құқықтық жүйесіне ие. ЕО құқығының қайнар көздері құрылтай актілері немесе ЕО Конституциясы күшіне енгеннен кейін оларды алмастыратын және ЕО институттары тікелей қабылдайтын актілер болып табылады. Дәл осы туынды актілерде еуропалық интеграция процесіне байланысты әлеуметтік қатынастарды реттейтін нормалардың негізгі бөлігі бар.
3. ЕО өзінің дербес бюджетіне ие. ЕО бюджеттік жүйесінің маңызды ерекшеліктерінің бірі-ол мүше мемлекеттердің жарналары есебінен емес, өз қаражаты есебінен қалыптасады. ЕО бюджетіне ауыл шаруашылығы өнімінің импортынан барлық салықтар мен алымдар түседі, қосылған құн салығынан түсетін қаражаттың бір бөлігі, сондай-ақ ЖІӨ-нің 1,2% -. аспайтын мүше мемлекеттердің ішкі жалпы өнімінен аударымдар аударылады.
4. ЕО өзінің валюта жүйесіне ие. Оның қатысушылары 1999 жылдан бастап мүше мемлекеттердің басым көпшілігі болды. Осы топтың барлық елдерінде айналымға бірыңғай ақша бірлігі - еуро енгізілді. Еуро аймағының барлық қатысушылары жиынтықта тұрақтылық пен экономикалық даму пактісін құрайтын нормативтік құқықтық актілерде тұжырымдалған белгілі бір талаптарды қанағаттандыруы керек.
5. ЕО өзінің азаматтығына ие. ЕО азаматтығы мүше мемлекеттердің ұлттық азаматтығынан алынған. Мүше мемлекеттің азаматтығы бар әрбір адам автоматты түрде ЕО азаматтығын алады. Өз кезегінде ұлттық азаматтықты жоғалту ЕО азаматтығын жоғалтуға әкеледі. ЕО азаматтығындағы мемлекет белгілі бір құқықтар мен міндеттерді тудырады. Оларға мүше мемлекеттердің аумағында жүріп-тұру және тұру еркіндігі, Еуропалық Парламентке сайлауда сайлау және сайлану құқығы, сондай-ақ мүше мемлекеттерде жергілікті сайлауды олардың тұрғылықты жері бойынша өткізу құқығы кіреді. ЕО азаматтары басқа мүше мемлекеттердің дипломатиялық және консулдық органдары тарапынан немесе тұтастай ЕО тарапынан үшінші мемлекеттердің аумағында өз мүдделерін қорғауға және ұсынуға құқылы.
6. ЕО-ның өз аумағы бар. ЕО аумағын мүше мемлекеттердің ұлттық аумағы құрайды.

Дәріс 3. ЕУРОПАЛЫҚ ОДАҚТЫҢ КОНСТИТУЦИЯСЫ

ЕО Конституциясы ЕО туралы шартты және Қоғамдастық туралы шартты біртұтас синтездейді және сонымен бір мезгілде ЕО конституциялық ресімдеуге байланысты бірқатар жаңа ережелерді қамтиды. Ол кіріспеден және төрт бөліктен тұрады. Әрқайсысы өз кезегінде тарауларға, бөлімдерге, бөлімшелер мен баптарға бөлінеді. Бірінші бөлімде ЕО-ның табиғаты, мақсаттары мен міндеттері, ЕО-ның жүргізілу шеңбері, ЕО-ға тиесілі құзыретті жүзеге асыру сипаты мен тәртібі, ЕО-ның институционалдық құрылымы, ілгері ынтымақтастықты жүзеге асыру тәртібі, ЕО-ның қаржы жүйесі, оның жақын айналасын құрайтын мемлекеттермен ЕО-ның өзара қарым-қатынас қағидаттары, Емүше болу шарттары айқындалады. Бұл бөлімде барлығы 59 бап бар.

Конституцияның екінші бөлімінде Еуропалық Одақтың негізгі құқықтары хартиясының экспозициясы бар. Жарғыны Конституция мәтініне енгізу оған міндетті заңды күш беруді көздейді. Онда 54 бап бар. Конституция онда жарияланған негізгі құқықтарға Еуропалық конвенция бір мезгілде кепілдік берген жағдайларда олардың мазмұны мен маңызы осы Конвенцияның оларға бергеніне ұқсас болуға тиіс екенін растайды. Сонымен бірге, Конституцияға сәйкес негізгі құқықтар мен бостандықтарды қорғау Конвенцияда көрсетілгеннен гөрі кең салаға әсер етуі мүмкін.

Конституцияның үшінші бөлігі «Одақтың саясаты мен қызметі» көлемі жағынан ең үлкен (шамамен 340 бап). Бұған азаматтық мәселелеріне, ортақ нарықты құруға және оның жұмыс істеуіне байланысты төрт негізгі бостандықтың іске асырылуын қамтамасыз етуге қатысты баптар; бәсекелестік шарттары мен режимін реттейтін ережелер; ЕСБ және ЕОБ мәртебесін қоса алғанда, экономикалық және валюталық саясатты жүзеге асыру; Жұмыспен қамту саясаты; жалпы ауыл шаруашылығы саясаты; қоршаған ортаны қорғау; тұтынушының құқықтарын қорғау кіреді; Көлік, ғылыми зерттеулер, технология, ғарыш кеңістігін зерттеу, энергетика саласындағы жалпы саясат. ЕО-ның мәдениет, білім беру және кәсіптік даярлық саласындағы саясаты, жастар мен спортқа қатысты саясаты егжей-тегжейлі баяндалады, қауымдастықтың Шетелдегі аумақтармен қарым-қатынасы реттеледі.

Төртінші бөлімде жалпы және қорытынды қаулылар бар. Конституцияны құратын Шарт күшіне енген сәттен бастап Еуропалық Қоғамдастық пен Еуропалық одақ құратын шарттар, оларды толықтыратын немесе өзгертетін және Конституция мәтініне қоса берілген арнайы хаттамада пайда болатын актілер мен шарттар өз қолданысын тоқтатады деп көздейді.

Конституция ұлттық деңгейде ратификациялау процесі аяқталғаннан кейін күшіне енеді.

Қазіргі уақытта ЕО Конституциясын қабылдау процесі аяқталған жоқ. Одақтың бірқатар мемлекеттері оның қабылдануына тосқауыл қояды, сондықтан жалпыеуропалық Негізгі Заңды құрудың түпкілікті перспективасы әзірге бұлыңғыр, әсіресе Ұлыбританиядан шығу туралы шешім қабылданғаннан кейін ЕО-ның ыдырауы жағдайында.

Дәріс 4. ЕУРОПАЛЫҚ ОДАҚТЫҢ МАҚСАТТАРЫ МЕН ҚАҒИДАТТАРЫ

ЕО мақсаттары-ЕО құру мен қызметінің негізгі бағыттары. ЕО мақсаттарының қатарына мыналар жатады:

- 1) адам құқықтары мен бостандықтары саласында-бейбітшілікті, халықтардың ортақ құндылықтары мен әл-ауқатын бекітуге жәрдемдесу. ЕО өз азаматтарына ішкі шекараларына қарамастан бүкіл ЕО кеңістігінде бекітілген бостандықты, қауіпсіздікті, заңдылықты қамтамасыз етуге арналған. Сыртқы әлеммен қарым қатынаста ЕО өзінің құндылықтары мен мүдделерін ілгерілету және қорғау мақсатын жариялайды;
- 2) экономика саласында-ЕО Бірыңғай ішкі нарықты құруды және еркін және адал бәсекелестікті қамтамасыз етуді өз мақсатына қояды. ЕО-ның маңызды мақсаттарының қатарына теңгерімді экономикалық өрлеуді, әлеуметтік нарықтық экономиканы құруды, жұмыспен қамтуға және әлеуметтік прогреске жәрдемдесуді, қоршаған ортаның сапасын қорғау мен жақсартуды, ғылыми және техникалық прогресті қамтамасыз етуді қамтамасыз ететін прогрессивті және орнықты даму жатады;
- 3) әлеуметтік салада-әлеуметтік иеліктен шығаруға, кемсітушілікке қарсы күрес, әділдік пен әлеуметтік қорғауға жәрдемдесу, ерлер мен әйелдердің тең құқығын қамтамасыз ету, ұрпақтар ынтымақтастығы және бала құқықтарын қорғау. ЕО-ның маңызды мақсаттарының қатарында мүше мемлекеттер арасындағы экономикалық, әлеуметтік және аумақтық бірігу мен ынтымақтастық бар. ЕО сонымен қатар ұлттық мәдениеттер мен тілдердің байлығы мен алуан түрлілігін құрметтеуге және жалпыеуропалық мәдени байлықты қорғау мен дамытуды қамтамасыз етуге арналған.

Қойылған мақсаттарға сүйене отырып, ЕО оның жұмыс істеуі барысында шешетін нақты міндеттер тұжырымдалады:

- а) ортақ және бірыңғай ішкі нарықты құру;
- б) экономикалық және валюталық одақ құру;
- в) экономикалық және әлеуметтік келісім;
- г) ғылыми саладағы зерттеулерге және технологиялық прогреске жәрдемдесу;
- д) жұмыспен қамтуды арттыру сияқты әлеуметтік салада бірқатар міндеттерді жүзеге асыру;
- е) денсаулық сақтаудың жоғары деңгейіне қол жеткізуге қосқан үлесі және білім беру;
- ж) Кәсіптік оқыту және мәдениетті дамыту;
- з) қоршаған ортаны қорғау және тұтынушының құқықтарын қорғау жөніндегі шаралар;
- и) ұлттық заңнаманы үйлестіруді қамтамасыз ету.

ЕО мақсаттары мен міндеттері субсидиарлық және пропорционалдық қағидаттарда жүзеге асырылады - ЕО өз өкілеттіктерін жүзеге асыру кезінде, егер ол айрықша құзырет аясынан тыс әрекет ететін болса, мүше мемлекеттер деңгейінде тиісті түрде және тиімді жүзеге асырыла алмайтын жағдайда ғана қажетті шараларды іске асыруды өзіне қабылдауға тиіс.

Еуропалық Одаққа мүшелік

Қолданыстағы құрылтай шарттарына және оларды алмастыратын конституциялық ережелерге сәйкес ЕО-ға кіру ЕО-мен құндылықтарды бөлісетін және оның мақсаттарына

жетуге ұмтылатын барлық еуропалық мемлекеттер үшін ашық. Алайда, мұндай біржақты тілектің болуы кіру шарттарының бірі ғана бола алады, бірақ бұл тілек білдірген мемлекеттің ЕО мүшелерінің құрамына кіруіне жол бермейді. Копенгагендегі саммиттердің шешімдерінде ЕО-ға кіруге үміткер мемлекеттердің кіру шарттарын анықтайтын бірқатар шарттар мен талаптар бар.

Ең алдымен, еуропалық мемлекеттер ғана ЕО қатысушылары бола алады. Бұл саяси емес, таза аумақтық ұғымды білдіреді.

ЕО құрамына кірудің маңызды шарттарының қатарына қоғамдық және мемлекеттік құрылымның демократиялық принциптері мен принциптерін ұстану, сондай-ақ еркін нарықтық экономиканың құрылуы мен жұмыс істеуін қамтамасыз ету жатады. Іс жүзінде мұндай талаптарды орындау ЕО институттарының тиісті мониторингін жүргізумен, ал мүше мемлекет тарапынан-билік құрылымдары мен әкімшілік аппаратты реформалау, сыбайлас жемқорлықты жою, сот ісін жүргізудің демократиялық принциптері мен принциптерін енгізумен байланысты.

ЕО құрамына кіруге ниет білдірген әрбір мемлекет тиісті өтінішті ЕО Кеңесіне жібереді. Мұндай өтініштің болуы туралы Еуропалық парламент пен мүше мемлекеттердің ұлттық парламенттері хабардар етіледі. Кеңес бірауыздылық қағидаты негізінде шешім шығара отырып, комиссиямен кеңескеннен және Парламенттің мақұлдауынан кейін тиісті шешім қабылдайды. Кіру мәселесі бойынша келіссөздерді Еурокомиссия жүргізеді. Тиісті келісім және оған қосымшалар ратификациялау және ЕО құрамына кіру шарттары мен рәсімдерін айқындайды. Кеңес мақұлдаған қосылу туралы Келісім тиісті мемлекеттерде қолданылатын Конституциялық рәсімдер негізінде орын алатын ратификациялауға беріледі. Шешім, егер оны ЕО шеңберінде де, кіруге үміткер мемлекеттер де мақұлдаған болса, қабылданды деп саналады. Қосылу туралы келісімге қол қоюмен бір мезгілде ЕО құрамына кандидат мемлекеттің ресми қабылдау күні де айқындалады. Жаңадан қабылданған мемлекет ЕО мүшелігінен туындайтын ЕО мүшелерінің барлық міндеттемелерін орындауды өзіне алады, сол сияқты оның істерін басқаруға және басқаруға қатысу құқығын алады. ЕО құрылтай құжаттарында ЕО мүшелігінен шығу туралы ережелер жоқ.

Еуропалық одақ құқығының қағидаттары

Үстемдік қағидаты. Еуроодақ пен ұлттық құқық құқығының арақатынасы туралы мәселе Еуроодақ өмірінің алғашқы жылдарында туындады. Құқық дуалистік жүйесі бар қатысушы елдердің (Ұлыбритания, Италия) Еуроодақ құқық нормаларын қолдануы проблемасы туындады. ЕО құқығына дуалистік тұжырымдаманы қолдану мүше мемлекеттер Қоғамдастықтардың тиісті нормативтік-құқықтық актілерінің ұлттық құқық тәртібіндегі орны мен рөлі туралы мәселені дербес шешуге құқылы екенін білдіреді. Бұл ереже интеграция негіздеріне қайшы келеді, тұтастық пен бірлікке, демек ЕО құқығының қолданылуына қатер төндіреді.

ЕО құқығының үстемдігі ЕО-ның өмір сүруінің және еуропалық интеграцияның дамуының маңызды шарты болып табылады. Ол ЕО құқығының табиғатынан туындайды және ұлттық құқық нормаларымен анықталмайды. ЕО-ның құқықтық тәртібі иерархиялық тұрғыдан ұлттық құқықтық тәртіпке қатысты жоғары болып табылады. ЕО құқығының Үстемдігі ұлттық сот органдарының ЕО құқығына деген көзқарасы мен көзқарасын анықтай отырып, ұлттық құқықтық тәртіпке де енуі керек.

Тікелей әрекет ету қағидаты. Бұл қағидат ЕО-ның бүкіл аумағында және еуропалық құқықтың барлық субъектілеріне қатысты ЕО құқық нормаларының тікелей қолданылуын және міндетті қолданылуын білдіреді. ЕО құқығының нормалары барлық мүше мемлекеттер, ЕО институттары, ЕО-ға мүше мемлекеттердің юрисдикциясындағы жеке және заңды тұлғалар үшін өзінің барлық толықтығында міндетті.

Тікелей әрекет ету қағидаты мүше мемлекеттерді осы құқықтық қатынастарды ЕО деңгейінде реттеуге ұлттық билік құрылымдарының қатынасы қандай болғанына карамастан, ЕО құқығының нормаларын тікелей қолдануға міндеттейді.

Тікелей әрекет ету қағидаты ЕО құқық нормаларына тікелей құқықтар беріледі және жеке және заңды тұлғаларға міндеттер жүктейді деп болжайды. ЕО-ның құқық нормасын қолданбау немесе дұрыс қолданбау нәтижесінде оның құқықтары мен мүдделері бұзылған деп санайтын әрбір адам қорғау үшін құзыретті ұлттық сот органдарына жүгіне алады.

Интеграциялану қағидаты. ЕО құқық нормалары мүше мемлекеттердің ұлттық жүйелеріне автоматты түрде интеграцияланған құқық ретінде қарастырылады. Интеграциялану қағидаты ЕО құқығының барлық нормалары олардың ұлттық құқықтық жүйелеріне автоматты түрде енгізілетінін білдіреді. Оларды ұлттық билік орындары мен соттар ұлттық құқықтың тиісті нормалары сияқты тәртіппен және сол көлемде қолдануға тиіс. Бұл қағидаттың мәні халықаралық құқық нормаларын қолданудың дуалистік режимі бар елдер үшін ерекше маңызды.

Дәріс 5. ЕУРОПАЛЫҚ ОДАҚ ҚҰҚЫҒЫНЫҢ ҚҰҚЫҚТЫҚ ҚАТЫНАСТАРЫНЫҢ ТҮСІНІГІ, ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ МЕН ТҮРЛЕРІ

Құқықтық қатынастар деп олардың құқық нормаларымен реттелген бөлігіндегі қоғамдық қатынастар түсініледі. ЕО құқығына қатысты олардың негізінде туындайтын және ол реттейтін құқықтық қатынастардың ерекшеліктері ЕО құқықтық жүйесінің өзіндік ерекшелігінен туындайды.

ЕО құқығының құқықтық қатынастарының ерекшеліктері:

- 1) өз жиынтығында ЕО құқығын құрайтын құқықтық нормалардың пайда болуының өзіндік сипаты. Олардың кейбіреулері ерекше құқықтық мәртебесімен, қабылдау және әрекет ету тәртібімен ерекшеленетін құрылтай актілеріне ие. ЕО құқығының негізінде туындайтын құқықтық қатынастар юрисдикциялық қорғаумен қамтамасыз етіледі.
ЕО құқығына негізделген құқықтық қатынастар толығымен ЕО құқығының тек ЕО құқығының шеңберінде әрекет етуінің тікелей нәтижесі ретінде пайда болады. Барлық басқа жағдайларда құқықтық қатынастардың субъектілері тек ЕО-ға мүше мемлекеттер мен ЕО институттары болып табылады. Мұндай жағдайларда жеке тұлғалардың қатысуымен құқықтық қатынастардың туындау мүмкіндігі жанама сипатта болады;
- 2) құқықтық қатынастардың ерекше мазмұны. ЕО мақсаттарына жету қажеттілігінен туындаған құқықтық қатынас әртүрлі құқықтық негізде туындауы мүмкін. Олар ЕО құқығымен де, мүше мемлекеттердің ұлттық құқығымен де реттелуі мүмкін. Бұл жағдайда құқықтық қатынастың өзі күрделі сипатта болады;
- 3) ЕО құқығын уақыт пен кеңістікте қолдану ерекшеліктері. Интеграция процесінде пайда болған құқықтық қатынастар уақытша (шұғыл) және тұрақты сипатта болуы мүмкін. Бұл белгілі бір құқықтық норманың ерекшелігіне байланысты, ол көбінесе бағдарламалық және шектеулі сипатқа ие. Құқықтық қатынастар ЕО аумағында да, одан тыс жерлерде де пайда болады.

ЕО құқығының құқықтық қатынастарының түрлері:

- 1) жалпы және нақты. Жалпы ережелер құрылтай актілерінің ережелеріне, нақты - қайталама құқық нұсқамаларына негізделеді;
- 2) құрылтай, құқық белгілеу және құқық қорғау. Құрылтай құқықтық қатынастары олардың мазмұнымен де, сондай-ақ оларды туындататын құқық көзінің табиғатымен де айқындалады. Бұл интеграциялық білім берудің мақсаттары мен қағидаттарын, оны жүргізу шеңберін, институционалдық құрылымын, жұмыс істеу тәртібін айқындайтын нормалар тікелей құрылтай шарттарында қамтылады. Регламенттерден туындайтын құқықтық қатынастарды қоспағанда, құқық белгілеу құқықтық қатынастары тек тік сипатта болады. Осы құқықтық қатынастағы тараптардың құқықтары мен міндеттерінің шеңбері қатаң бағытталған сипатта болады. Құқық қорғау құқықтық қатынастары ЕО құқығының нұсқамаларынан туындайтын міндеттемелерді орындау қажеттілігіне байланысты туындайды.

Дәріс 6.ЕУРОПАЛЫҚ ОДАҚ ИНСТИТУТТАРЫ

Еуропалық Одақ Кеңесі

ЕО Кеңесі- ЕО-ның жетекші институты, ол мүше мемлекеттердің ұлттық мүдделерін интеграциялық бірлестіктердің алдында тұрған мақсаттарға қол жеткізу және міндеттерді орындау арқылы үйлестіруді қамтамасыз етуге арналған. ЕО Кеңесінің құрамына мүше мемлекеттер үкіметтерінің өкілетті өкілдері кіреді, олар өздерінің ресми мәртебесіне байланысты өздері өкілдік ететін мемлекеттерді міндеттейтін шешімдер қабылдауға қатысу құқығына ие.

Әр түрлі құрамдағы ЕО Кеңесіне төрағалық етуді Еуропалық Кеңес белгілеген ротация жүйесі бойынша мүше мемлекеттердің өкілдері жүзеге асырады.

ЕО кеңесінің өкілеттіктері:

ЕО Кеңесі мүше мемлекеттердің жалпы экономикалық саясатын үйлестіруді қамтамасыз етеді;

ЕО Кеңесіне міндетті шешімдер қабылдау құқығы берілген. Ол өзі қабылдаған шешімдерді орындау бойынша өкілеттіктерді Еурокомиссияға бере алады. Бұл ретте ЕО Кеңесі, егер ол қажет деп тапқан жағдайда, өзі қабылдаған шешімдердің орындалуын тікелей қамтамасыз ету құқығын өзіне сақтайды;

ЕО Кеңесінің сыртқы саясат және қауіпсіздік саясаты мәселелері бойынша жалпы ұстанымын әзірлеу және қабылдау;

қылмыстық-құқықтық саладағы полиция мен соттардың ынтымақтастығын күшейту саласындағы өкілеттіктер.

Жұмыс тәртібі: ЕО Кеңесінің отырыстарын төраға өзінің бастамасы бойынша, мүше мемлекеттердің бірінің өтініші бойынша немесе қажет болған жағдайда Комиссияның ұсынысы бойынша шақырады. Тиісті қызметтер дайындайтын отырыстардың күн тәртібін Кеңесте төрағалық етуші айқындайды. Ол осы мәселелер бойынша алдын ала келісуге қол жеткізілгеніне немесе қол жеткізілмегеніне байланысты сұрақтардың екі санатын (А және В санаттары) қамтиды. Келісімге қол жеткізу және компаға келу, сол сияқты жалпы және ұлттық мүдделерге сай келетін шешімді дайындау мақсатында Кеңес ішінде тиісті келіссөздер жүргізу, ең алдымен, Кеңесте төрағалық етушіге жүктеледі.

Шешім қабылдау процедурасы: шешімдер көпшілік дауыспен қабылданады. Қарапайым көпшілік дауыспен негізінен қайталама және техникалық сипаттағы рәсімдік сипаттағы мәселелер бойынша шешімдер қабылданады. Қалған мәселелер бойынша шешімдерді білікті көпшілік немесе бірауыздылық принципіне негізделген көпшілік қабылдайды. Бірауыздылық қағидатын қолдану кезінде мүше мемлекеттердің әрқайсысына бір дауыс беріледі; егер мүше мемлекеттердің кем дегенде біреуі қарсы дауыс берсе, шешім қабылданбады деп есептеледі. Шешім қабылдау рәсімін білікті көпшілік дауыспен қолданған кезде мүше мемлекеттердің әрқайсысы кеңесте өлшенген дауыстардың белгілі бір сомасына ие болады.

Еуропалық парламент

Еуропалық парламент-ЕО-ның құрылтай құжаттары негізінде өз өкілеттіктерін жүзеге асыратын ЕО өкілді органы.

Қалыптастыру тәртібі: ЕО-ға мүше мемлекеттердің өкілдері Еуропалық Парламентке тікелей жалпыға бірдей дауыс беру арқылы сайланады. ЕО-ға мүше мемлекеттердің әрқайсысы Парламентте ең алдымен оның халқының санына сәйкес келетін белгілі бір мандаттарға ие. Орындардың жалпы саны-750 мандаттан аспайды. Еуропалық Парламентке жалпы тікелей сайлаудың жиілігі 5 жылды құрайды.

Ішкі құрылымы және жұмыс тәртібі. Еуропалық парламент бір палаталы құрылымға ие, тұрақты негізде жұмыс істейді. Парламент сессиялары жыл сайын өткізіледі. Әрбір кезекті сессия күнтізбелік жылдың наурыз айының екінші сейсенбісінде жиналады. Депутаттар мен өкілетті органдардың бастамасы бойынша төтенше отырыс тағайындалуы мүмкін. Барлық отырыстар ашық. Депутаттар ай сайынғы жалпы отырыстарда және комитет отырыстарында жұмыс істейді. Парламенттің жұмысын 2,5 жылға сайланатын төраға басқарады. Ол Палата отырыстарын басқарады, әкімшілік және тәртіптік функцияларды жүзеге асырады. Төрағаға бір уақытта сайланатын және Парламент бюросы төрағасының басшылығымен құрылатын 14 вице-төраға мен 5 квестор көмектеседі. Отырыс барысында күн тәртібін айқындау және жарыссөздерді өткізу төрағалардың конференциясын жүргізеді. Оған Парламент Төрағасы мен саяси топтардың (фракциялардың) төрағалары, сондай-ақ тәуелсіз депутаттардың екі өкілі кіреді. Еуропалық Парламенттің өкілеттіктері:

норма шығару процесіне қатысу (заңнамалық өкілеттіктер);

бюджетті вотациялау және оның орындалуы туралы есепті бекіту;

басқа институттарды қалыптастыруға қатысу және олардың қызметін бақылау;

сыртқы байланыстарды жүзеге асыру.

Депутат мәртебесі: құрылтай актілерімен жалпы түрде бекітіледі және Парламент Регламентімен егжей-тегжейлі реттеледі. Регламент депутаттық өкілеттіктерді жүзеге асырудың көлемі мен тәртібін, оларды жүзеге асыруға қойылатын талаптарды және оларды бұзғаны үшін жауапкершілікті айқындайды. Сайлауда дауыс беру қорытындылары бойынша белгіленетін депутат өкілеттігінің өкілеттігін Парламенттің өзі растайды. Өкілеттіктерді әрбір депутат дербес жүзеге асырады. Депутат императивті мандатпен байланысты емес. Ол шарттар мен Регламентте бекітілген барлық құқықтарды пайдаланады, күн тәртібіне енгізілетін мәселелерді талқылауға және дауыс беруге шығарылатын шешімдерді қабылдауға қатысады.

Еуропалық Одақтың сот жүйесі

Еуропалық Қоғамдастық Соты (Cot) еуропалық құқықты біркелкі түсіну мен қолдануды қамтамасыз етуге арналған, Өзін жоғары беделді және бейтарап орган ретінде көрсете алды.

Сот өзінің юрисдикциясында әрекет ете отырып, интеграциялық процесті дамыту үшін көптеген маңызды тұжырымдамалық ережелерді тұжырымдады. Мысалы, ол автономды құқықтық жүйе ретінде ЕО құқығының тәуелсіздігі мен тәуелсіздігі туралы тұжырымдама.

Сот ЕО құқығының негізгі біліктілік белгілерін тұжырымдады. Сот түсіндірмесі арқылы ол көптеген олқылықтардың орнын толтырды және көптеген құрылтай шарттары мен қайталама заң актілерінің мазмұнын нақтылады. 2001 жылғы Ницца шартына және оған қоса берілген ЕО сотының Жарғысына сәйкес, кейінгі түзетулермен ЕО сот жүйесінің құрылымы мен сот мекемелерінің мәртебесі айтарлықтай өзгереді. Бұл өзгерістер іс жүзінде үш буынды ЕО сот жүйесін құрудан тұрады:

ЕО соты;

Бірінші сатыдағы сот (ЖПИ);

мамандандырылған сот палаталары.

Реформаға сәйкес ЕО соты ЕО-ның Жоғарғы сот органы мәртебесіне ие болады.

Ол еуропалық құқықтың бірлігі мен тұтастығын қамтамасыз ету үшін шешімі маңызды болып табылатын істердің салыстырмалы түрде шектеулі санатын бірінші сатыда қарастырады. Ол негізінен преюдициялық юрисдикцияны сақтайды. Ол кассациялық және конституциялық соттардың функцияларын орындайды.

СПИ тәуелсіз сот сатысына айналады. Оның соттылығына тікелей юрисдикция істерінің негізгі бөлігі кіреді. Ол мамандандырылған сот палаталарына (ssp) қатысты кассациялық саты ретінде әрекет етеді.

Ssp арнайы санатқа бөлінген кейбір істерді қарау кезінде SPI-ге көмек көрсетуге арналған. Бұл, мысалы, қауымдастықтар мен олардың қызметкерлері арасындағы даулар немесе техникалық себептерге байланысты ерекше күрделі даулар (зияткерлік меншік, патенттік құқық мәселелері және т.б.).

ЕО Конституциясы сот жүйесін неғұрлым нақты құрылымдайды. Бұл жүйеге үш тәуелсіз сот жүйесі кіреді:

ЕО соты;

Жалпы юрисдикция соты;

көмекші палаталар ғана емес, тәуелсіз сот сатысы болып табылатын мамандандырылған соттар.

Сонымен бірге Конституция сот мекемелерін құру тәртібі мен юрисдикциясына өзгерістер енгізеді.

ЕО құқық субъектілерінің құқықтары мен мүдделерін сот арқылы қорғауды тек ЕО деңгейінде жұмыс істейтін соттар ғана емес, сонымен қатар мүше мемлекеттердің ұлттық сот мекемелері де жүзеге асырады.

Еуропалық Одақ Соты және бірінші сатыдағы сот (СПИ)

ЕО соты әрбір мүше мемлекеттен бір судьядан, ал СПИ "әрбір мүше мемлекеттен кемінде бір судьядан" тұрады.

Үміткерлерге қойылатын негізгі талаптар-жоғары кәсіби біліктілік пен тәуелсіздік. Соттың бірінші ашық отырысында қызметке кіріскенге дейін жаңадан сайланған мүше салтанатты ант береді. Жеке судьялар өздерінің ерекше ұстанымдарын және көптеген судьялардың шешімімен келіспейтіндіктерін мәлімдей алатын еуропалық адам құқықтары Сотынан айырмашылығы, ЕО соты мен СПИ судьялардың пікірсайыстарының, судьялардың әрқайсысының пікірі мен ішкі дауыс беру нәтижелерінің абсолютті құпиялылығын сақтайды. Шешім тұтастай алғанда соттың атынан шығарылады және судьялар немесе бас адвокаттар тарапынан ешқандай жария дауға жатпайды.

Соттың жанаруы үш жылда бір рет болады. Жаңа мерзімге қайта сайлауға ешқандай шектеулер белгіленбеген. СПИ өзінің ішкі регламентін әзірлейді, оны білікті көпшілік дауыспен шешім қабылдайтын Кеңес бекітуге тиіс. ЖПИ судьяларының мәртебесі, оларды тағайындау тәртібі, судьялардың өкілеттік мерзімі және құрамды жаңарту тәртібі ЕО сотында қабылданғанға ұқсас. СПИ кезінде арнайы сот инстанциялары ретінде мамандандырылған сот палаталары құрылады. Мұндай сот палаталарының мүшелері жоғары сот функцияларын орындау үшін қойылатын талаптарға жауап беруі керек.

Төраға үш жыл мерзімге сайланады, ол соттың жұмысын және оның қызметтерін басқарады. ЕО сотында және ЖПИ-де істерді қарауды Жарғыға сәйкес Палаталар жүзеге асырады (16-бап) бұл үш немесе бес судьядан тұратын палаталар, сондай-ақ 11 судьядан тұратын үлкен палата болуы мүмкін. Пленарлық отырыстар өткізуге болады. Палаталардың төрағаларын судьялардың өздері сайлайды. Шешімді үш немесе бес судьядан тұратын палаталарда кемінде үш судья шығарады. Үлкен палатада 11 судьядан тұратын жеті судья бар. Палаталардың дербес құрамы жыл сайын айқындалады.

Шешімдерді судьялардың тақ саны шығарады. Алайда, қандай да бір себептермен бұл сан жұп болып шыққан жағдайларда, сотта болу мерзімі бойынша ең кіші судья шешім қабылдауға қатысудан бас тартуы керек (егер ол баяндамашы судья болса). Сот ЕО сотының төрағасының басшылығымен жұмыс істейтін грефьені (Тұрақты хатшы) алты жылдық мерзімге тағайындайды. Сот аппаратына лингвистикалық қызмет кіреді. Ол белгілі бір құқықтық мәдениетті білдіретін және бірқатар тілдерді білетін сарапшылардан тұрады.

Еуропалық Одақ құқығы бойынша сот ісін жүргізу ережелері

Істі қозғау ЕО сотының Хатшысына жіберілген жазбаша өтініш беруден басталады. Мұндай мәлімдеме міндетті түрде мыналарды қамтуы керек:

өтініш берушінің аты-жөні немесе толық атауы және тұрақты мекен-жайы;

өтініш жіберілген тарапты (немесе тараптарды) көрсету;

даудың нысанасын анықтау және оны тудырған себептердің жиынтық сипаттамасы;

даулы актінің мәтіні;

талапкер келетін қорытындылар, сондай-ақ егер олар орын алса, дәлелдемелер тізімі.

Барлық қажетті қосымша іс жүргізу құжаттары, оның ішінде куәліктер мен басқа да актілер өтінішке қоса берілетін дерекнамаға енгізіледі. Өтінішті қарауға қабылдау істі мәні бойынша қарайтын инстанцияны көрсетумен қатар жүреді. Сот процедурасы екі кезеңнен тұрады:

1) Жазбаша-дауласушы тараптар арасында құжаттар мен өтініштер алмасуды қамтиды. Осы кезеңде сот қосымша құжаттаманы және сарапшылардың қорытындысын сұрай алады. Істі сот тарапынан арнайы тағайындалған судья-баяндамашы немесе оның орынбасары жүргізеді. Істің жалпыланған бағасын оны қарау үшін арнайы тағайындалған бас адвокат дайындайды. Ерекшелік ретінде ол ұйымда тыңдалатын іс бойынша да сөйлей алады. SPI-де оның функциялары судьялардың біріне жүктелуі мүмкін, бірақ бұл жағдайда ол шешім қабылдауға қатыспайды;

2) ауызша-баяндамашы судьяның материалдарды және мүдделі тараптар мәлімдеген талаптарды баяндауын қамтиды. Олар судьялар тарапынан адвокаттарға немесе дауласушы Тараптардың өзге де өкілдеріне жолданатын мәселелермен сүйемелденуі мүмкін. Тиісті актілер кімнің адвокат, кеңесші немесе ресми өкіл бола алатындығын және олардың мәртебесін анықтайды. Сот дауласушы тараптардың келісімі бойынша және бас адвокаттың ұсынысы бойынша істі қараудың ауызша сатысына жүгінбестен шешім қабылдай алады немесе бас адвокаттың көмегіне жүгінбестен істі тындай алады.

Істі қарау кезінде қолданылатын тіл ЕО-ның кез келген ресми тілі болуы мүмкін. Жалпы ереже бойынша олар қорғаушы тараптың тілі болып табылады.

Қаралатын істің мәні бойынша шешімді сот (үлкен Палата немесе Палата, сирек жағдайда жеке судья, ал ерекше жағдайларда пленум) жабық тәртіппен шығарады. ЕО сотының қаулысы түпкілікті болып табылады және шағымдануға жатпайды. Қайта қарау жаңадан ашылған мән-жайлар бойынша және шешім қабылданған күннен бастап 10 жыл ішінде ғана орын алуы мүмкін. ҚПИ қаулыларына шешім қабылданғаннан кейін екі ай ішінде ЕО сотына кассациялық тәртіппен шағым жасалуы мүмкін.

Дәріс 7. ЗАҢНАМАЛЫҚ РӘСІМ ЕУРОПАЛЫҚ ОДАҚ ҚҰҚЫҒЫ БОЙЫНША

Нормативтік құқықтық актілердің негізгі бөлігін ЕО институттары біржақты тәртіппен қабылдайды. Нормативтік-құқықтық актілерді әзірлеу және қабылдау кезінде ЕО институттары пропорционалдылық пен субсидиарлық принциптерді ұстануға міндетті. Әрбір институт өз құзыреті шегінде ғана әрекет етеді. ЕО-да нормативтік құқықтық актілерді қабылдау үшін төрт негізгі рәсім қолданылады:

консультативтік рәсім-кеңес немесе Комиссия шешім қабылдаудың осындай тәртібі, ол түпкілікті шешім қабылданғанға дейін міндетті түрде Еуропалық Парламенттің қорытындысын алуды талап етеді. Бұл жағдайда Комиссия Жалпы ереже бойынша дайындайтын және кеңес қабылдайтын Регламенттің немесе директиваның жобасы Еуропалық Парламентке алдын ала қорытынды алу үшін жіберіледі. Мұндай сауалдарды қарау және Парламенттің пікірлері мен ұстанымдарын тұжырымдау тәртібі оның Регламентімен реттеледі;

ынтымақтастық рәсімі-жобаны комиссия дайындайтын және енгізетін, Кеңес пен Парламенттің қарауына берілетін және шешімнің түпкілікті нұсқасы Парламент қабылдаған тілектер мен ұсыныстарға барынша жақын болатын бірнеше кезеңдерден өтетін талқылау және шешімдер қабылдау рәсімі.

Ынтымақтастық рәсімінің негізгі кезеңдері:

а) комиссияның ұсынысы бойынша және Парламенттің қорытындысын алғаннан кейін білікті көпшілік дауыспен кеңес- үкі жалпы ұстанымды мақұлдайды;

б) жалпы ұстаным Парламентке жіберіледі, ол үш ай ішінде тиісті шешім қабылдауы тиіс. Ол ұсынылған жалпы ұстаныммен келісе алады, бас тарта алады

жобаны қарау (бұл жағдайда акт қабылданған болып есептеледі) немесе

өз мүшелерінің абсолютті көпшілік дауысымен жалпы ұстанымнан бас тарту;

в) кеңестің Парламенттің ұсынысын қабылдамайтын немесе қабылдайтын комиссияның ұсынысын қарауы;

бірлескен шешім қабылдау процедурасы-шешім қабылданды деп саналады және оны кеңес те, Еуропалық парламент те бірдей редакцияда мақұлдаған жағдайда ғана күшіне енуі мүмкін. Бұл процедура үш оқылымда нормативтік актіні қабылдауды қамтиды;

бірлескен оң қорытынды рәсімі-қатаң шектеулі жағдайларда қолданылады (мысалы, мүше мемлекетке санкциялар салу кезінде). Бұл процедураны қолданған кезде Парламент баламаның алдына қойылады: ұсынылған жобаны мақұлдау немесе қабылдамау. Ұсынылған жобаға ешқандай түзетулер қабылданбайды.

Дәріс 8. ЕУРОПАЛЫҚ ОДАҚ ҚҰҚЫҒЫ БОЙЫНША АДАМ ҚҰҚЫҚТАРЫ МЕН БОСТАНДЫҚТАРЫ

Адам құқықтары мен бостандықтары ЕО Жарғысына енгізілген. Жарғыдағы құқықтар мен бостандықтарды жіктеудің негізі субъективті құқықтың мәні емес, ол қорғауға бағытталған құндылықтар: адамның қадір-қасиеті, бостандығы, теңдігі, ынтымақтастығы. Жарғымен бекітілген нақты адам құқықтары осы критерийлерге сәйкес топтастырылған.

Жарғының мақалалары 7 тарауға бөлінген:

1-бап адамның қадір-қасиетін қол сұғылмайтын деп жариялайды және әркімнің қадір-қасиетін құрметтеуге және қорғауға міндеттейді. Жарғыға сәйкес, ол ешқандай

шектеулерге ұшырамайды және ол бекіткен барлық басқа құқықтардың негізін құрайды. Өмір сүру құқығы туралы 2-бап өлім жазасын орындаудың жоғары жазасын қолдануға тыйым салады.

3-бапта адамның репродуктивті клондауына тыйым салынады. Адам денесі мен оның бөліктерін пайда табу үшін пайдалану заңнан тыс қойылады;

II тарау "бостандықтар" (14 бап) жеке өмірге араласпау құқығын қамтиды-бұл бостандық пен жеке басына қол сұғылмаушылық, жеке және отбасылық өмірді құрметтеу, жеке деректерді қорғау, некеге тұру және отбасын құру құқығы; ой, ар-ождан және дін бостандығы, өнер және ғылыми қызметпен айналысу бостандығы, Бостандық кәсіпкерлік;

III тарау "теңдік" (7-бап) теңдік қағидатымен қатар оның әртүрлі көріністерінде жоғары әлеуметтік қорғауға мұқтаж адамдардың құқықтарын бекітеді. Бұл балалар, қарттар, мүгедектер туралы;

IV тарау "ынтымақтастық" (12 бап) қоғамдағы әлеуметтік әділеттілікті қамтамасыз етуге, халықтың әртүрлі топтары арасындағы қайшылықтарды жеңілдетуге бағытталған. Оған жұмысшылардың құқықтары енгізілген. Ол сондай-ақ әлеуметтік қамсыздандыруға, денсаулықты қорғауға, басқа да әлеуметтік құқықтар мен кепілдіктерге құқықтарды бекітеді;

V тарау "азаматтық" (8 бап) Жалпы ереже бойынша адамның ЕО азаматтығының болуына байланысты құқықтарды тізімдейді;

VI тарау "сот төрелігі" (4 бап) жеке тұлғаның тиімді сот қорғауына құқықтарының кепілдіктерін бекітеді. Бұған кінәсіздік презумпциясы, Заңның кері күшіне жол бермеу, жазаның пропорционалдылығы және т. б. кіреді.;

VII тарау ""Жалпы ережелер" (4-бап) Хартияның қолданылу аясын, оның БХК-мен арақатынасын, өзі белгілеген құқықтарды, бостандықтар мен қағидаттарды пайдалануға шектеулерді айқындайды.

Адам құқықтары жөніндегі Еуропалық сот

ЕСРСН бастама құқығына ие емес. Ол оның қарауына түскен істерді қараумен айналысады. Бұл оның негізгі мақсаты. БЖКБ ұлттық тұйықталу мен шектеулерді еңсере отырып, БЖКБ-да бекітілген адам құқықтарын қорғаудың жалпы стандартына түсінік береді. Ол ұлттық және құқық қорғау органдарын өздеріне емес, Еуропадағы үстем идеяларға бағыттауға мәжбүр ететін ұлттықтан жоғары тұжырымдамалық аппаратты құрастырады. Ол қалыптастыратын сот практикасының әсерінен адам құқықтарын қорғаудың жалпы стандарты ұлттық шекараларға қарамастан және бірдей түрде барлық жерде қолданылатын жағдай туындайды.

АХЖ-да істі қарау оған тиісті тараптар қатысқан кезде ғана жүргізілуі мүмкін. БЖТС-да істерді талқылаудың бастамашылары БЖТС қатысушы мемлекеттер мен жеке тұлғалар

бола алады. Қатысушы мемлекеттер артықшылықты талапкерлер болып табылады. Оларға іске деген қызығушылықтарын негіздеудің қажеті жоқ. Жеке өтініш берушілер бұзушылықтың оларға қатысты жеке жасалғанын дәлелдеуі керек. БКШ үшінші тұлғалардың мүддесі үшін берілетін жеке өтініштерді қарау мүмкіндігін көздемейді. Еуропалық сотта іс жүргізуге қабылданатын істер бойынша жауапкер оның нұсқамаларының болжамды бұзылуы айыпталуы мүмкін БХК-ға қатысушы мемлекеттер болып табылады.

Шағым беру құқығын пайдалануға қойылатын талаптар:

шағымның пәндік құзыреттілікке сәйкестігі-Еуропалық сотқа тек белгілі бір мәселелер бойынша жүгіну керек, тек Конвенцияда көрсетілген құқықтар мен бостандықтарды БЖТҚ-да қорғауға болады;

шағым ұлттық органдар іс бойынша түпкілікті шешім шығарған күннен бастап алты ай - ескіру мерзімі шегінде берілуі тиіс;

барлық ішкі қорғау құралдарының сарқылуы, яғни ұлттық сот мекемелерінің ұлттық сот органдары шағымдануға жатпайтын түпкілікті шешім қабылдауы.

БЖТБ-да сот ісін жүргізу рәсімі сотқа дейінгі кезеңнен, формальды талаптарға сәйкестігін тексеруден, қарсылас қағаздармен алмасудан және өтініштің қабылдануы туралы мәселені шешу үшін тыңдаулар өткізуден, істі тату реттеу жөніндегі күш-жігерден, істі мәні бойынша қараудан және шығарылған қаулыға ықтимал шағымданудан тұрады.

Істерді қарау үшін БЖКБ құрамында 3 судья, құрамында 7 судья бар палаталар (комитеттер құрады) және құрамында 17 судья бар үлкен Палата (алқа құрады) құрады.

Дәріс 9. ЕУРОПАЛЫҚ ОДАҚТЫҢ КЕДЕН ҚҰҚЫҒЫ ТУРАЛЫ ТҮСІНІК

ЕО-ның кеден құқығы, ұлттық кеден құқығы сияқты, құқық саласы, атап айтқанда Еуропалық құқық саласы. Еуропалық қауымдастықтар мүше мемлекеттердің өз егемендігінің бір бөлігін ұлттықтан жоғары құрылымдарға беруі негізінде пайда болғандықтан, кедендік реттеу мәселелері құрылтай шарттары негізінде интеграциялық құрылымдардың юрисдикциясына өтті.

ЕО құқық нормаларымен жүзеге асырылатын кедендік реттеудің екі негізгі саласы бар:

мүше мемлекеттер құрған Кеден одағының ішіндегі қатынастар;

ЕО-ның үшінші елдермен сауда айналымын реттейтін қатынастар.

"ЕО кеден құқығы" термині құқықтық нормалардың кең ауқымын қамтиды: қауымдастықтардың құқық нормалары да, ЕО-ның екінші және үшінші тіректері шеңберінде қабылданған нормалар (контрабандаға, есірткінің заңсыз айналымына және т.б. қарсы күрес жөніндегі ынтымақтастық). Алайда, соңғыларында қауымдастықтардың құқық нормаларының ерекшеліктері жоқ, өйткені олар тікелей қолданылмайды, мүше

мемлекеттердің ұлттық құқығында имплементацияны қажет етеді және сот арқылы қорғалмайды.

Әдебиетте "Еуропалық кеден құқығы" термині де бар, ол мынаны білдіруі мүмкін:

1) "ЕО кеден құқығы" ұғымының баламасы;

2) өңірлік халықаралық-құқықтық

кеден құқығын қоса алғанда, халықаралық келісімдер

ЕО-ға кірмейтін еуропалық мемлекеттермен және олардың интеграциялық бірлестіктерімен. ЕО туралы шарт ЕО ның кедендік және сыртқы салалардағы айрықша құзыретін белгілейді-

Сауда-саттықты реттеу. Кейбір жағдайларда мүше мемлекеттер

өзінің нормативтік-құқықтық актілерін қабылдауға құқылы. Мұндай жағдайларға мыналар жатады:

1) қоғамдық мораль, қоғамдық саясат және қоғамдық қауіпсіздік; адамдардың өмірі мен денсаулығын қорғау, жануарлар мен өсімдіктерді қорғау; ұлттық көркемдік, тарихи және археологиялық игілікті қорғау; өнеркәсіптік немесе коммерциялық меншікті қорғау негізінде импорт пен экспортқа тыйым салу және шектеулер;

қоршаған ортаны қорғау және тұтынушылардың құқықтарын қорғау жөніндегі шаралар;

мүше мемлекеттердің қауіпсіздігі мүддесінде қабылданатын шаралар (қару-жарак, оқ-дәрілер, қос мақсаттағы тауарлар саудасы);

мүше мемлекеттер құқық тәртібін Елеулі бұзған жағдайларда, соғыс жағдайында, сондай-ақ бейбітшілік пен халықаралық қауіпсіздікті сақтау жөніндегі міндеттемелерді орындау үшін қолданатын шаралар;

мүше мемлекеттердің үшінші елдермен 1958 жылдың 1 қаңтарына дейін жасалған келісімдерінен туындайтын құқықтар мен міндеттерді іске асыру (жаңа мүше мемлекеттер үшін-олар ЕО-ға қосылған күнге дейін).

Еуропалық одақтың Кеден құқығының көздері

ЕО кеден құқығы көздерінің жүйесіне мыналар кіреді:

ЕО құрылтай шарттары;

ЕО институттарының нормативтік-құқықтық актілері;

сот шешімдері;

ЕО және мүше мемлекеттердің халықаралық шарттары. Құрылтай шарттары жоғары заңдылыққа ие

жалпы Еуропалық құқық көздері жүйесіндегі және атап айтқанда ЕО кедендік құқығындағы күш. Бастапқы құқық актілері Кеден одағының негізін қалады, тауарларды өткізу еркіндігі қағидатын және ЕО-ның бірыңғай сыртқы сауда саясатын іске асыру шарттарын тұжырымдады.

1951 ж. Еуропалық көмір және болат бірлестігін құру туралы шарт мүше мемлекеттердің кедендік-тарифтік реттеуінде жалпы принциптерді белгілеген алғашқы құқықтық акт болды. Еуропалық одақтың кедендік құқық көздерінің арасында бірінші орынды 1957 жылғы Еуропалық Қоғамдастық туралы шарт алады, ол кедендік реттеу саласында шешім қабылдау процедураларын белгілейді. Шешімдерді кеңес 95 және 187-баптар бойынша шешімдерді қоспағанда, білікті көпшілікпен қабылдайды.

ЕО институттары кедендік реттеу саласында шығарған актілерді қолдану салалары:

кедендік ережелер және кедендік тариф;

сауда саясаты;

ауылшаруашылық саясаты;

адамдардың денсаулығы мен қауіпсіздігін, жануарлар мен өсімдіктерді қорғау жөніндегі шаралар;

тұтынушылардың құқықтарын қорғау;

өнеркәсіптік және коммерциялық меншікті қорғау;

импорт пен экспортқа салық салу.

Қайталама құқық актілерінің ішінде ЕО-ның кедендік құқығын қалыптастыру үшін регламенттер ең маңызды болып табылады. Регламенттер нысанында ЕО-ның Жалпы кедендік тарифі іске асырылады.

Директивалар ЕО елдерінің, атап айтқанда кеден саясаты саласындағы ұлттық заңнаманы үйлестіру құралы ретінде белсенді қолданылады. Шешімдер олар бағытталған құқық субъектілері үшін міндетті жеке сипаттағы актілер болып табылады.

ЕО кедендік құқық көздерінің ерекше тобы ЕО Сотының және кедендік реттеу саласындағы бірінші сатыдағы соттың көптеген шешімдері болып табылады. Сот шешімдері құқық қолдану функциясынан басқа, ЕО-ның құрылтай шарттары мен қайталама құқық актілерінің олқылықтарын түсіндіруде, нақтылауда және толтыруда маңызды рөл атқарады.

ЕО халықаралық құқықтық актілері үш түрге бөлінеді:

ЕО не ЕО және мүше мемлекеттер үшінші елдермен бірлесіп жасасатын халықаралық шарттар;

мүше мемлекеттер үшінші елдермен немесе халықаралық ұйымдармен жасасатын және ЕО юрисдикциясына әсер ететін халықаралық шарттар;

мүше мемлекеттер арасында жасалатын халықаралық шарттар (конвенциялар).

Дәріс 10. ЕУРОПАЛЫҚ ОДАҚТАҒЫ КЕДЕНДІК РЕЖИМДЕР МЕН РӘСІМДЕР

Барлық тауарлар табиғатына, санына, шыққан еліне, жөнелтілетін еліне және баратын жеріне қарамастан, белгілі бір шарттар сақталған кезде кез келген уақытта кедендік режимдердің біріне орналастырылуы мүмкін.

Бес кедендік режим бар (режимдердің бірі сегіз кедендік рәсімді біріктіреді):

тауарды кедендік рәсімдердің біріне орналастыру:

а) тауарды еркін айналымға шығару (шетелдік тауарға ЕО тауарларының мәртебесін беру);

б) тауар транзиті (шетел тауарларын аумаққа әкелу

ЕО оларды кедендік ресімдеу орнына дейін кедендік аумақ ішінде тасымалдау не аумақтан кейіннен әкету үшін);

в) тауарды кеден қоймасына орналастыру (қамтамасыз ету

еркін ауыстыруға жатпайтын тауарларды сақтау

аумақтар);

г) кедендік аумақ ішінде тауарды қайта өңдеу (кедендік баждарды өндіріп алмай және басқаларын қолданбай ЕО кедендік аумағында шетелдік тауарларды қайта өңдеу рәсімі

егер осы тауарларды қайта өңдеу өнімдері болса, сауда саясатының шаралары

ЕО шегінен тыс кері әкетуге жатады);

д) кедендік бақылаумен қайта өңдеу (кезінде өзгерту-

ЕО кедендік аумағындағы, бірақ импорттық баждарды төлемей және сауда саясатының басқа да шараларын қолданбай шетелдік тауардың түрлері немесе жай-күйі);

е) уақытша әкелу (ЕО-ға шетелдік тауарларды әкелу-

өзінің жай-күйін өзгертпестен, толық немесе

кедендік баждарды төлеуден ішінара босату);

ж) тауарды кедендік аумақтан тыс қайта өңдеу

(ЕО кедендік аумағынан тыс қайта өңдеу үшін ЕО тауарларын уақытша әкету);

з) тауар экспорты (ЕО тауарлары ЕО кедендік аумағынан шығып, өзінің кедендік мәртебесінен айырылады);

тауарларды еркін аймаққа немесе еркін қоймаға орналастыру;

қауымдастықтың кедендік аумағынан тауарларды кері экспорттау;

тауарларды жою;

тауарлардан бас тарту.

Кедендік рәсімдер келесідей жіктеледі:

а) кейінге қалдыру рәсімдері: сыртқы транзит, кеден қоймасы, кейінге қалдыру жүйесі бойынша ішкі қайта өңдеу, кедендік бақылаумен қайта өңдеу, уақытша әкелу; осы рәсімдер белгілі бір шарттар сақталғанға дейін кедендік баждарды төлеуді "кейінге қалдыру" мүмкіндігін болжайды;

экономикалық рәсімдер: қайта өңдеудің үш рәсімі, уақытша әкелу, кеден қоймасы; оларды іске асыру ЕО-ның экономикалық мүдделеріне әсер етеді және декларанттың ерік білдіруінен басқа кеден органдарының рұқсатын талап етеді.

Дәріс 11. ЕУРОПАЛЫҚ ОДАҚТЫҢ САУДА ҚҰҚЫҒЫ.

ЕО сауда құқығы-ЕО-ның жалпы сауда саясатын қалыптастыру және іске асыру мақсатында қабылданған құқықтық нормалардың жиынтығы. Сауда құқығы Кеден құқығымен тығыз байланыста қалыптасады және дамиды. Егер кедендік құқық саласына ең алдымен тарифтік реттеу мәселелері кірсе, онда сауда құқығы сыртқы саудада тарифтік емес шараларды қолдану - тауарлардың импорты мен экспортын қадағалау, сандық шектеулер, экспортты қолдау шаралары, демпингтен қорғау шаралары, субсидиялау және сауда кедергілері, сауда преференциялары бойынша кең ауқымды мәселелерді қамтиды. Тауарлардың импорты мен экспортынан басқа, ЕО-ның сауда құқығы саласына қызметтердің сыртқы саудасын реттеу және халықаралық саудадағы зияткерлік меншік мәселелерін реттеу кіреді.

ЕО-ны құру, оны одан әрі кеңейтуге дайындау, бірыңғай нарық мақсаттарына қол жеткізу, Дүниежүзілік сауда ұйымын құру және әлемдегі жалпы саяси жағдайды өзгерту сияқты сыртқы факторлармен ұштастыра отырып, экономикалық және валюталық одақты іс жүзінде қалыптастыру жалпы еуропалық сауда саясатының нормативтік-құқықтық базасын айтарлықтай жанартуға әкелді. Сауда құқығы халықаралық сауда құқығының нормалары мен принциптеріне көбірек сәйкес келді. Импорттық реттеу, квоталау, демпингке қарсы қорғау, үшінші елдердегі сауда кедергілеріне қарсы іс-қимыл, дамушы елдерге сауда жеңілдіктерін беру саласында жаңа нормативтік актілер пайда болды. Қауымдастықтың халықаралық сауда келісімдерінің жүйесі, соның ішінде КСРО ыдырағаннан кейін құрылған елдермен жасалған келісімдер есебінен айтарлықтай кеңейді. Жалпы сыртқы саясат пен қауіпсіздік саясатына байланысты сауда шектеулерін қолдануды қоса алғанда, ЕО-ның сыртқы саудасын реттеу Еуропалық Қоғамдастық туралы шарт негізінде қабылданған нормалармен жүзеге асырылады. Осылайша, "Еуропалық Одақтың сауда

құқығы" ұғымын "Еуропалық Қоғамдастықтың сауда құқығы" ұғымымен бірдей деп санауға болады. Қазіргі уақытта сауда құқығы ЕО құқығының ең қарқынды дамып келе жатқан салаларының бірі болып табылады. Сыртқы сауданы реттеуді дамытудың негізгі тенденциялары әлемдік тауар нарықтарын барған сайын большейықтандыру, халықаралық ұйымдардың, әсіресе ДСҰ-ның рөлін күшейту, әлемдік саудадағы интеграциялық бірлестіктердің позицияларын нығайту болып табылады. Сыртқы сауданы тиімді және ойластырылған құқықтық реттеу ЕО-ға жоғарыда аталған үрдістерді ұстануға және әлемдік сауда аренасында көшбасшы болып қалуға мүмкіндік береді.

Еуропалық Одақтың сауда құқығының көздері

Құрылтай шарттары. 1951 жылғы Еуропалық көмір және болат бірлестігін құру туралы келісім көмір және болат өнеркәсібі өнімдерінің ортақ нарығын құруды мақсат етті. Жалпы қағидат бойынша (71-бап) Мүше мемлекеттердің сауда саясаты мәселелеріндегі өкілеттіктері шартта тікелей айтылған кейбір жағдайларды қоспағанда, қозғалмады. Мұндай жағдайларға мыналар кірді:

кеңестің үшінші елдермен саудада көмір мен болатқа кедендік баждардың ең төменгі және ең жоғары мөлшерлемелерін белгілеу құқығы;

жоғары басшы органның көмір мен болатты импорттау (экспорттау) үшін лицензиялардың берілуін және пайдаланылуын бақылауды жүзеге асыру өкілеттігі;

жоғары басшы органның қорғау шараларын қабылдау және мүше мемлекеттерге мынадай жағдайларда сандық шектеулер енгізуді ұсыну өкілеттігі:

а) демпингке немесе басқа сауда тәжірибесіне қайшы келеді

халықаралық құқық;

б) квоталарды бөлу кезінде бәсекелестік шарттарын бұзу

кәсіпорындар арасында;

в) осындай тауарлардың ішкі өндірісіне залал келтіру қаупі туындайтын импорт көлемінің ұлғаюы.

1957 ж. ЕЭК құру туралы шарт ортақ нарық құруды, экономикалық қызметтің үйлесімді дамуын, үздіксіз және теңгерімді өсуді, өмір сүру деңгейінің жоғарылауын және мүше мемлекеттер арасындағы тығыз байланысты жариялады. Еуратом туралы шарт мүше мемлекеттердің ядролық материалдарға қатысты жалпы сауда саясатының негізін қалады. Шарттың 94-бабы шартқа қосымшада белгіленген өнімдер үшін жалпы кедендік тарифті енгізуді көздейді. 1986 жылғы бірыңғай еуропалық акт кеңестің барлық үш қауымдастық үшін бірыңғай кедендік тарифтің баждарын автономды өзгерту немесе тоқтата тұру жөніндегі өкілеттігін кеңейтті. Еуропалық одақ құрған 1992 жылғы Маастрихт келісімі мүше мемлекеттерді жалпы сыртқы саясат, қауіпсіздік саясаты, экономика және дамуға

жәрдемдесу саласындағы сыртқы саяси әрекеттерін келісуге міндеттеді. 1997 жылғы Амстердам келісімі өнердің әрекетін кеңейтті. ДСҰ құрылғаннан кейін халықаралық сауда құқығының дамуына жауап беретін қызмет көрсету саудасы және зияткерлік меншік саласы бойынша Еуропалық Қоғамдастық туралы 113 шарт. 2001 жылғы Ницца келісімі Еуропалық Одақтың едәуір кеңеюі үшін құқықтық база құрды. Шарт талаптарын сақтай отырып жасалған ЕО халықаралық шарттары ЕО институттары мен мүше мемлекеттер үшін міндетті болып табылады, ЕО сауда құқығының көздері болып табылады. Сондай-ақ, ЕО-ның Сауда құқығының қайнар көздері ЕО-ның нормативтік-құқықтық актілері (регламенттер, директивалар), сондай-ақ сот практикасы болып табылады.

Экспортты реттеу

ЕО-ның жалпы сауда саясатының мақсаты-импорт көлемін бақылау және экспорт көлемін барынша арттыру. Тауарлардың экспортын тарифтік реттеуге қатысты ЕО ГАТТ мақсаттары мен қағидаттарына толық сәйкес келетін экспорттық баждардан бас тарту саясатын дәйекті түрде жүргізеді. Экспорттық баждар ЕО-дан өмірлік маңызды өнімдердің кетуіне жол бермеу үшін ерекше жағдайларда ғана қолданылады.

Экспортты реттеудің базалық қағидаты-құрылтай шарттарында тікелей көзделген шектеулерді қоспағанда, экспорттың еркіндігі және сандық шектеулерден бас тарту қағидаты. Регламент мүше мемлекеттердің қоғамдық мораль, қоғамдық саясат, қоғамдық қауіпсіздік, адамдардың өмірі мен денсаулығын қорғау, жануарлар мен өсімдіктерді қорғау, ұлттық мәдени, тарихи және археологиялық құндылықтарды қорғау, өнеркәсіптік және коммерциялық меншікті қорғау себептері бойынша экспортқа шектеулер енгізу құзыретін растайды. Бірқатар сезімтал тауарлар ЕО-ның жалпы экспорттық саясатынан алынады (ауылшаруашылық өнімдері, металл шикізаты және сынықтар, отын, көмір және т.б.). Регламенттің қолданылу аясына ЕО-ның жалпы сыртқы саясаты мен қауіпсіздік саясатына байланысты қолданыстағы кейбір экспорттық шектеулер енгізілді.

Регламент қадағалау немесе қорғау шаралары арқылы жекелеген тауарлардың экспортын бақылауға мүмкіндік береді. Алайда, бұл шаралар ЕО-ның импорттаушы елдермен сауда келісімдері басқа экспорттық шектеулерді (квоталар, экспорттық лицензиялар, экспорттық Рұқсаттар және т.б.) қарастырған кезде қолданылмайды.

ЕО нарығында қандай да бір өмірлік маңызды тауардың жетіспеушілігімен байланысты сындарлы жағдайды болдырмау мақсатында Комиссия өз бастамасы бойынша немесе мүше мемлекеттердің сұранысы бойынша әрекет ете отырып, осындай тауарларды экспорттауға рұқсат беру жүйесін енгізе алады. Мүше мемлекеттің сұрау салуы бойынша комиссияның теріс шешімі Кеңестің қарауына берілуі тиіс, ол білікті көпшілікпен қарама-қарсы шешім қабылдай алады.

Егер ЕО мүдделері талап етсе, Кеңес тауарлардың экспортына сандық шектеулер енгізу туралы шешім қабылдауы мүмкін. Сандық шектеулер тек жекелеген Үшінші елдерге

экспортқа немесе ЕО-ның жекелеген аймақтарынан экспортқа қатысты енгізілуі мүмкін. Экспорттың сандық шектерін анықтау үшін қиын жағдай туындағанға дейін болған тауар экспорттының әдеттегі көлемі назарға алынады. Бұл ретте белгіленген сандық шектеулер сандық шектеулер мақсаттарын іске асыру үшін қажет болғаннан жоғары болмауы тиіс.

Еуропалық қоғамдастықтағы қорғаныс сауда шаралары жүйесі

ЕО демпингке қарсы және өтемақы баждары саласында жаңа құқықтық нормаларды іске қосты. Демпингке қарсы шаралар мен субсидияларды өтейтін шаралар әділетсіз сауда тәжірибесінің әртүрлі түрлерімен күресуге бағытталған. Демпингке қарсы шаралар ЕО нарығындағы үшінші елдердің компанияларының әрекеттерінен туындаған сауда теңгерімсіздігін өтеуге бағытталған. Өтемақы шаралары экспорттаушы елдердің үкіметтерінің қауымдастық экспортын әділетсіз субсидиялауына байланысты туындаған ЕО ішіндегі сауда теңгерімсіздігін жою мақсатын көздейді. Кейде демпингке қарсы және өтемақы шаралары қиылысады. ЕО ережелері бір өнімге қатысты қорғаныс шараларының екі түрін де қолдануға тыйым салады.

Демпингтен және субсидиялаудан қорғаудан басқа, ЕО заңнамасы шетелдік сауда кедергілеріне - ЕО-дан үшінші елдердің нарықтарына тауарлардың кіруіне заңсыз шектеулерге қарсы тұруға бағытталған жауап шараларын қабылдауға мүмкіндік береді. Мұндай шектеулер ЕО-дан тауарлардың импортын шектеуге тікелей немесе жанама бағытталған кез келген үшінші елдердің тарифтік және тарифтік емес шараларын қамтиды.

Қауымдастықтың қорғаныс сауда шараларын қолданудың институционалдық негіздері сауда саясаты саласындағы дәстүрлі өкілеттіктерді бөлуді көрсетеді. Институттар жүйесі кезең-кезеңімен (бірнеше траншея ретімен). Бөлінбеген және пайдаланылмаған квоталарды Комиссия қайта бөлуге тиіс. Квоталарды бөлу регламентте көзделген әдістердің бірімен не осы әдістерді біріктіру жолымен не кез келген өзге де қолайлы тәсілмен жүргізіледі. Регламент квоталарды бөлудің үш әдісін қарастырады:

а) дәстүрлі бөлу әдісі - импорт квоталары тауарлардың экспорты (экспорты) басым тәртіппен "дәстүрлі" импорттаушылар (экспорттаушылар) деп аталады.

Дәстүрлі-белгілі бір уақыт аралығында белгілі бір түрдегі тауарларды үнемі импорттап (экспорттап) жүргендерін дәлелдей алатын импорттаушылар (экспорттаушылар) ;

б) квоталарды бөлу әдісі-бөлінуге бірінші болып өтініш берген үміткерлер квоталар, лицензияларды бірінші болып алады. Бөлінетін саны барлық лицензиаттар үшін тең квоталанатын тауарды квоталанатын тауардың нақты түріне қарай Комиссия белгілейді. Лицензиаттар өздерінің квоталарын толық пайдаланғаннан кейін олар қайта өтініш бере алады;

в) пропорционалды әдіс - мүше мемлекеттердің уәкілетті органдары комиссияны берілген саны туралы өтініштер және оларда сұралатын тауар мөлшері туралы хабардар етеді. Осы

ақпарат негізінде Комиссия квоталарды берілген өтініштерге пропорционалды түрде бөледі.

Квоталау және лицензиялау

Квоталау - белгілі бір уақыт кезеңі үшін нақты импорттаушылар (экспорттаушылар) арасында көлемдік үлестерді (квоталарды) бөле отырып, жекелеген тауарлар импортының (экспортының) шекті көлемдерін белгілеу. Квоталау тарифтік преференциялар мен тарифтік алып қоюлар қолданылатын тауарлар импортының шекті көлемін айқындай отырып, тарифтік реттеу шарасы ретінде де пайдаланылады.

Лицензиялау-олардың арасында бөлінген квоталар шегінде импорттаушыларға (экспорттаушыларға) квоталанатын тауардың импортына (экспортына) құқық беру. ЕО-дағы квоталау жүйесі ЕО ішіндегі тауарлардың еркін қозғалысы принципін ескере отырып, жалпы сауда саясатына негізделген. Регламент квоталарды импорттаушылар (экспорттаушылар) арасында бөлу үшін бірыңғай рәсімдерді белгілейді.

Квоталарды бөлудің жалпы тәртібі. Комиссия квотаны бөлу әдісін, лицензия беру шарттарын, лицензия беруге өтініш беру мерзімдерін, өтініштерді қарайтын мүше мемлекеттердің уәкілетті органдарының тізімін көрсете отырып, ЕО ресми газетінде квота ашу туралы хабарлама жариялайды. Квоталарды бөлу лицензия алған үміткер компаниялар (лицензиаттар) арасында не біржолғы, не демпингке қарсы және өтемақы шаралары саласында өкілеттік берілген органдар арасында жүргізіледі, оған Кеңес, комиссия және консультативтік комитеттер кіреді. Осы саладағы институттар қабылдайтын құқықтық актілерге ҚПИ және ЕО сотында шағым жасалуы мүмкін.

Комиссия ЕО-ның демпингке қарсы және өтемақы заңнамасын қолдануда жетекші рөл атқарады. Комиссияның құзыретіне:

- а) қорғау баждарын енгізуге бастамашылық жасау;
- б) қорғау шараларын қолданбай тергеулерді аяқтау;
- в) импортты тіркеу; сыртқы сауда қорғау саласында.
- г) заңнаманы дамыту бойынша ұсыныстар дайындау

Комиссияның барлық шешімдері консультативтік комитеттердің бірінде келісілгеннен кейін қабылданады. Комитеттер мүше мемлекеттердің өкілдерінен тұрады, оларға Комиссия өкілдері төрағалық етеді. Комитеттерде консультациялар регламенттерде көзделген жағдайларда, сондай-ақ мүше мемлекеттер мен комиссияның сұрау салулары бойынша жүргізіледі. Ерекше жағдайларда консультациялар сырттай, хат алмасу арқылы жүргізілуі мүмкін. Кеңес қарапайым көпшілік дауыспен әрекет ете отырып, Комиссияның ұсынысы бойынша қорғау баждарын енгізу туралы шешім қабылдайды.

Алайда, консультативтік комитет комиссияның ұсынысына қарсылық білдірген кезде, Кеңес комиссия шешім шығарғаннан кейін бір ай ішінде комиссияның ұсынысын білікті көпшілікпен қабылдамауы мүмкін.

Дәріс 12. ЕУРОПАЛЫҚ ОДАҚТЫҢ КОРПОРАТИВТІК ҚҰҚЫҒЫНЫҢ КӨЗДЕРІ

Еуропалық одақтың құрылтай шарттары.

ЕО корпоративтік құқығының негізгі көзі ЕО құрылтай шарттары болып табылады. Осы құжаттардың ережелеріне сәйкес ЕО-ның барлық азаматтарына Бірыңғай ішкі нарықты құру үшін қажетті төрт негізгі бостандыққа кепілдік беріледі: тауарлардың, адамдардың, қызметтердің және капиталдардың қозғалыс еркіндігі. Адамдардың жүріп-тұру еркіндігі шеңберінде жұмыс күшінің (жұмысшылардың) жүріп-тұру еркіндігі және мекеме мен экономикалық қызмет еркіндігі қарастырылады.

ЕО корпоративтік құқығы-ЕО құрылтай шарттарында, ЕО институттары ЕО-ның негізгі бостандықтарын іске асыру мақсатында қабылдаған және тұлғалар мен капиталдар бірлестігіне негізделген ұйымда қаржылық-құқықтық, әкімшілік-құқықтық, еңбек, азаматтық-құқықтық және ақпараттық қатынастардың жекелеген аспектілерін реттейтін ЕО институттары қабылдаған ЕО қайталама құқық актілерінде қамтылған құқықтық нормалардың жиынтығы. Корпоративтік құқық кең мағынада-автономды білім беру, оның ұжымының еркін білдіретін және оның қызметінің әртүрлі аспектілерін реттейтін тұлғалар мен капиталдардың бірлестігі болып табылатын ұйымда жасалған мінез-құлқ ережелерінің жүйесі.

293-бапта көзделген мүше мемлекеттердің келіссөздерінің нәтижесінде 1968 жылғы 29 ақпандағы Брюссель конвенциясы әзірленді. Конвенцияның 1-бабына сәйкес тіркелген орналасқан жері осы Конвенция қолданылатын аумақта орналасқан конвенцияға қатысушы мемлекеттердің бірінің заңнамасына сәйкес құрылған компаниялар танылуға жатады.

ЕО туралы шарттың 48-бабына сәйкес азаматтық немесе сауда құқығы негізінде құрылған компания немесе фирма-компания немесе фирма, оның ішінде сауда серіктестіктері, сондай-ақ пайда табу мақсатын көздемейтін қоғамдарды қоспағанда, мемлекеттік немесе жеке құқықпен реттелетін басқа заңды тұлғалар.

ЕО туралы шарттың 48-бабы компанияны жалғыз қатысушы құру мүмкіндігін жоққа шығармайды. 1968 жылғы Брюссель конвенциясында конвенцияға қатысушы мемлекеттердің бірінің заңнамасына сәйкес жалғыз қатысушы құрған компанияны қоғамдық тәртіпке қайшы деп тануға болмайтындығы айтылған.

Өзге мүше мемлекетте заңды тұлғаны құру бастапқы (негізгі) және қайталама мекеме нысандарында мүмкін болады. Бастапқы мекеме жағдайында компания өз қызметін құрылған жерінен гөрі басқа мүше мемлекеттің құқықтық тәртібіне бағындыруға ұмтылысын білдіреді. Қайталама мекеме шеңберінде агенттіктер, филиалдар немесе еншілес компаниялар ашу мүмкіндігі көзделеді.

Еуроодақ құқығы бойынша заңды тұлғалар

Еуропалық компанияның құрылу, жұмыс істеуі және қызметін тоқтату тәртібі Жарғымен, регламентте көзделген жағдайларда - Компанияның құрылтай құжаттарымен, қалған жағдайларда - компанияның тіркелген кеңсесі бар ЕО-ға мүше мемлекеттің ұлттық заңнамасының нормаларымен реттеледі.

Еуропалық компанияны орталық басқару және негізгі кәсіпкерлік қызметі қоғамдастықта орналасқан ЕО-ға мүше мемлекеттердің бірінде тіркелген компаниялар немесе фирмалар құра алады. Жарғыда Еуропалық компанияны ашудың бес әдісі қарастырылған:

акционерлік қоғамдардың бірігуі арқылы олардың кем дегенде екеуі ЕО-ға мүше әр түрлі мемлекеттердің заңнамасы негізінде құрылған және жұмыс істейді;

Акционерлік қоғамдар және(немесе) жауапкершілігі шектеулі серіктестіктер Холдингтік Еуропалық компанияны құру арқылы. Бұл ретте орталық басқару, олардың кем дегенде екеуін әртүрлі мүше мемлекеттердің аумағында болуға тиіс не олардың біреуінің филиалы бас кеңсе орналасқан жерден кемінде екі жыл өзге мүше мемлекеттің аумағында орналасуға және оның заңнамасымен реттелуге тиіс;

аумақтық тиістілік талаптарын ескере отырып, компаниялар немесе фирмалар бірлескен еншілес кәсіпорын құру арқылы;

мүше мемлекеттердің бірінің аумағында тіркелген және басқа мүше мемлекеттің аумағында оның Орталық басқармасы орналасқан жерінен кемінде екі жыл филиалы бар акционерлік қоғамдарды еуропалық компанияға қайта құру арқылы;

5) ЕО-ның филиалын немесе еншілес компаниясын ашу.

Экономикалық мүдделер жөніндегі Еуропалық Бірлестік белгілі бір экономикалық мақсаттарды немесе міндеттерді іске асыру және олардың қызметін дамыту мақсатында орта және шағын кәсіпорындар үшін өте икемді және ыңғайлы құрал болып табылады.

6) ЕОЭИ қызметі оның қатысушыларының негізгі қызметімен байланысты болуы тиіс. ЕЭО қатысушылары бірлестіктің міндеттемелері бойынша шексіз ортақ жауапкершілікте болады. Мерзімінен бұрын шыққан жағдайда, компания шыққаннан кейін бес жыл ішінде оның мүшелік кезеңінде туындаған міндеттемелер бойынша шексіз ортақ жауапкершілікте болады.

7)ЕЭИ құру үшін оның қатысушылары арасында тиісті шарт жасалуы тиіс, онда оны құру мақсаттары көрсетіледі, әрбір қатысушының үлесі айқындалады (пайда үлесіне қарай бөлінеді).

Дәріс 13. ЕУРОПАЛЫҚ ОДАҚТЫҢ САЛЫҚ ҚҰҚЫҒЫ: ТҮСІНІГІ МЕН КӨЗДЕРІ

ЕО Салық құқығы-ЕО институттары қабылдаған құрылтай шарттары мен нормативтік құқықтық актілердің салық ережелері, салық қатынастарына қолданылатын еуропалық құқықтың жалпы принциптері және ЕО сотының салық мәселелері бойынша шешімдерінің жиынтығы.

ЕО салық құқығының көздері

1. Құрылтай шарттары-ЕО Конституциялық актілерінің қызметін атқарады. ЕО туралы шарт негіз болып табылады,

ол бекітеді:

салық қатынастарын реттеуге қолданылатын құқықтық принциптер:

а) қандай да бір міндетті төлемдерді енгізуге тыйым салу,

кедендік бажды алмастыратын;

б) қосымша (жергілікті салық салумен салыстырғанда) салық салу арқылы басқа мүше мемлекеттің аумағында бір мүше мемлекеттің тауарлары мен қызметтерін кемсітуге тыйым салу;

олардың негізінде салық мәселелері бойынша регламенттер, директивалар мен шешімдер қабылданатын құқықтық ережелер.

2. Құқықтың жалпы принциптері-қоғамдық қатынастардың әртүрлі түрлерін реттейтін құқық нормалары құрылатын және қолданылатын құқықтық материя. Бөлектеу:

демократия принципі-салық мәселелері бойынша шешімдер ЕО мен мүше мемлекеттердің экономикалық мүдделерінің оңтайлы арақатынасын қамтамасыз ететін құқықтық нысанда және құқықтық рәсімге сәйкес қабылданады;

құқықтық плюрализм принципі - салықтық шешімдер қабылдау кезінде мүше мемлекеттердің құқықтық мәдениетінің құқықтық дәстүрлері мен ерекшеліктері ескеріледі;

адам құқықтары мен бостандықтарының басымдығы қағидаты - салық алу заңды түрде жүзеге асырылуы керек, салық шешімін қабылдау және салық дауын шешу адамның құқықтары мен бостандықтарының басымдығын ескере отырып жүргізілуі керек.

Қайталама құқықтың нормативтік актілері:

1) регламент-ЕО институттарының неғұрлым маңызды шешімдерін бекіту үшін сайланады. Регламентті қабылдау арқылы салықтар құрылады немесе салықтың жекелеген элементтері бекітіледі;

2) директива-ерекшеліктері ұлттық жақындасудың қажетті нәтижесіне қол жеткізуге мүмкіндік беретін құқықтық нысан

белгіленген мерзімде құқықтық нормаларды;

3) шешімдер-арнайы мәселелер бойынша қабылданады,

барлық мүше мемлекеттер үшін ортақ маңызы бар және жекелеген мемлекеттердің мүдделерін қозғайтын мәселелер бойынша (мысалы,

Мүше мемлекеттердің қаржы жарналарын өз кірістерімен ауыстыру туралы Кеңестің № 70/243 шешімі).

4. ЕО сотының шешімдері - ЕО-ға мүше мемлекеттер үшін міндетті болып табылады. Істердің екі санатын қарастырады:

интеграциялық құқық нормаларына түсініктеме беретін, бірақ тыйым салу ережелерін қамтымайтын;

интеграциялық құқық нормаларына түсініктеме беретін және тыйым салу ережелерін қамтитын.

Еуропалық Одақ салықтарының негізгі түрлері

Салықтар-бұл ЕО бюджетіндегі салықтардың орнын анықтаусыз елестету қиын болатын меншікті ресурстар жүйесінің бөлігі. ЕО салықтарының негізгі түрлерін келесі жіктеу түрінде ұсынуға болады:

а) ауыл шаруашылығы салығы;

б) кедендік баждар;

в) ҚҚС (пайыздық аударымдар);

г) ЕО аппаратында жұмыс істейтін жеке тұлғалардан алынатын табыс салығы.

Ауыл шаруашылығы салығы негізінен импортталатын және экспортталатын ауыл шаруашылығы өніміне белгіленеді. Олар біртұтас ауылшаруашылық саясатын жүргізу құралы және Қоғамдастық бюджетінің өзіндік көзі ретінде қарастырылады.

Импортталатын және экспортталатын ауыл шаруашылығы өнімдеріне салынатын салықтардың ерекшелігі олардың қолданылу аясы мен ставкалары бірыңғай аграрлық саясат тетігі шеңберінде айқындалады, ал оларды есептеу және төлеу тәртібі ЕО Кеден кодексімен реттеледі. Шын мәнінде, бұл салықтар азық - түлік тауарларына кедендік баждар болып табылады. Ауылшаруашылық салықтары белгілі бір өнім түрлерін өндіруге шектеулер енгізу үшін де қолданыла алады.

Кедендік баждар ЕО-ның "меншікті ресурстар" жүйесін құрайтын міндетті төлемдердің екінші түрі болып табылады. Олар негізінен протекционистік функцияны орындайды және әдетте демпингке қарсы және өтемақы баждары түрінде белгіленеді. Кедендік баждар импортталатын және экспортталатын тауарларға қатысты ЕО ның сыртқы шекараларында белгіленеді және мынадай сипаттамаларды ескере отырып айқындалады:

тауарларды тарифтеу;

тауарлардың шығу тегі;

тауарлар саны;

тауарлардың кедендік құны;

тарифтік ставка.

Қосылған құн салығы (ҚҚС) ЕО қызметін қаржыландыру тұрғысынан ең перспективалы болып табылады. Мемлекеттің салық жүйесінде ҚҚС-тың болуы оның ЕО-ға қосылуының міндетті шарты болып табылады, өйткені қосылған құн салығынан түсетін қаржылық түсімдер ЕО бюджетін қалыптастырудың негізгі көздерінің бірін құрайды. ҚҚС мүше мемлекеттерде құрылады, олар оның салық ставкасының мөлшерін ЕО заңнамасында белгіленген шектерде анықтайды.

Еуропалық Одақтың бюджетіне ҚҚС-тан түсетін кірістер кеңес шешімімен белгіленген мүше мемлекеттердегі ҚҚС ставкасына бірыңғай пайыздық үстемеақыны білдіреді.

Салық салу объектісі ЕО заңнамасымен белгіленеді.

Жеке табыс салығы.

Салық 5-тен 45% - ға дейінгі прогрессивті шкала бойынша алынады және ЕО кірісіне түседі.

Еуропалық Одақтағы салықтарды реттеудің құқықтық механизмі

Салықтарды құқықтық реттеу көбінесе интеграциялық саясатты жүргізудің қалыптасқан тәсілдерімен және құрылтай шарттарында белгіленген мақсаттарға жетудің ең тиімді құқықтық құралдарын таңдаумен анықталады. ЕО-дағы салықтарды реттеудің құқықтық тетігі-таңдау салық саясатының мақсаттарымен және ЕО институттары мен мүше мемлекеттердің салық өкілеттіктерінің арақатынасымен анықталатын құқықтық құралдар жиынтығы. Салық саясатының негізінде үйлестіру принципі жатыр. ЕО институттары мен мүше мемлекеттердің өкілеттіктерінің арақатынасы субсидиарлық принципке негізделген.

Үйлестіру принципі екі негізгі әдісті қолдану арқылы жүзеге асырылады: оң және теріс интеграция.

Оң интеграция ЕО институттарының ұлттық салық заңнамасын үйлестіруге бағытталған нормативтік құқықтық актілерді қабылдауын білдіреді.

Теріс интеграция ЕО саясатына қайшы келетін белгілі бір іс-әрекеттерге тыйым салуды білдіреді және ЕО институттарының шарттары мен актілеріндегі тыйым салу нормалары және Еуропалық соттың тыйым салу шешімдері арқылы жүзеге асырылады.

Екі тәсіл де (оң және теріс интеграция) келесідей қолданылады: егер қоғамдастықтың бірлескен әрекеттері (оң интеграция) қажетті нәтижелерге әкелмесе, онда ЕО деңгейінде шешілмеген мәселелерді мүше мемлекеттер өздерінің құзыреті шеңберінде ЕО-ның тыйым салуларымен белгіленген шектеулерді ескере отырып шешеді (теріс интеграция) қарама-қайшы әрекеттерге Қоғамдық салық саясаты.

Салық қатынастарының субъектілері. Акцизделетін тауарлардың орын ауыстыруына және олардың тұтыну саласына түсуіне байланысты туындайтын құқықтық қатынастарға дәстүрлі салық субъектілері мен осы қатынастарға қаралып отырған Директивамен енгізілетін тұлғалар қатысады. Салық қатынастарының дәстүрлі қатысушысы, ең алдымен, салық төлеуді талап етуге құқығы бар ел, яғни мемлекет атынан салық кредиторы болып табылады. Салық қатынастарының тағы бір дәстүрлі жағы-салық борышкері, яғни. салық төлеуге міндетті тұлға, ал акциздерге қатысты - бұл тауарды сауда айналымына енгізген тұлға, өйткені жалпы ереже бойынша акцизді төлеу міндеттемесі тауарларды тұтыну саласына беру кезінде пайда болады. Салық борышкері әдетте тауарды өндіруші немесе оның импорттаушысы болып табылады. Директивада дипломатиялық және консулдық мекемелерге, Халықаралық ұйымдарға және НАТО Қарулы күштеріне арналған тауарларды акцизден босату түріндегі салықтық жеңілдіктер қарастырылған.

Негізгі бостандық шеңберіндегі банктік реттеу

Капитал қозғалысы-белгілі бір құқықты құру немесе белгілі бір құқыққа айырбастау мақсатында мүліктік (қатысу құқықтары, жылжымайтын мүлік және т.б.) және ақша ресурстарының (несиелер, облигациялық қарыздарды орналастыру және т. б.) трансферті. ЕО құқығындағы капитал қозғалысының еркіндігі әртүрлі мемлекеттердің резиденттері арасында осындай трансфертпен байланысты мәмілелерді жасасуды және орындауды қиындататын барлық шаралардың күшін жоюды білдіреді. Шектеу шаралары валюталық шектеулермен қатар капитал қозғалысына теріс әсер етуі мүмкін кез келген құқықтық және әкімшілік ережелерді, сондай-ақ ұлттық әкімшілік тәжірибені, атап айтқанда оның тиімділігін немесе тартымдылығын төмендетуді білдіреді.

ЕО құқығы тек ЕО-ға мүше мемлекеттер арасында ғана емес, сонымен бірге үшінші мемлекеттермен қарым-қатынаста да капитал қозғалысының кез-келген шектеулеріне тыйым салады. Бұл тыйым абсолютті емес. ЕО-ның Бірыңғай ішкі нарығына қатысты капитал қозғалысы еркіндігі ЕО-ға мүше мемлекеттерді құқығынан айырмайды:

салық төлеушілер арасындағы олардың салық үйіне немесе капиталды салу орнына байланысты айырмашылықтарды белгілейтін ұлттық салық құқығының ережелерін қолдану;

ұлттық заңдар мен атқарушы билік актілерінің, әсіресе салық салу және қаржы ұйымдарының қызметін бақылау саласындағы бұзушылықтардың алдын алу бойынша барлық қажетті шараларды қабылдау, сондай-ақ әкімшілік немесе статистикалық мақсаттар үшін капитал қозғалысы туралы деректерді декларациялау рәсімін белгілеу немесе қоғамдық тәртіп пен мемлекеттік қауіпсіздік тұрғысынан негізделген шараларды қабылдау;

құрылтай шартына сәйкес мекеменің Бостандық шектеулерін сақтау. Мекеме бостандығы-бұл жеке кәсіпкерлік қызмет бостандығы, кәсіпорындар құру және басқару еркіндігі, сондай-ақ осыған байланысты адамдардың қозғалыс еркіндігі. көрсетілген бостандық

шеңберіндегі "адамдар" тек ЕО-ға мүше мемлекеттердің азаматтарын ғана емес, сонымен бірге мүше мемлекеттің заңнамасына сәйкес құрылған компаниялар мен фирмаларды да білдіреді, егер олардың орналасқан жері, орталық басқару және негізгі қызмет ЕО аумағында орналасқан. Банктік қызметке қатысты мекеменің бостандығы несиелік ұйымдардың филиалдар мен өкілдіктерді ашуына, еншілес компанияларды құруға, сондай-ақ ЕО-ға мүше мемлекеттерде банктік операцияларды жүзеге асырудың лицензиялық тәртібіне қатысты шыққан.

Дәріс 14. ЕУРООДАҚТЫҢ ӘЛЕУМЕТТІК САЯСАТЫН ІСКЕ АСЫРУ ТЕТІГІ

ЕО-ның әлеуметтік саясаты институттардың кең жүйесінің көмегімен жүзеге асырылады. Сонымен қатар, олардың әрқайсысы негізгі шарттарға сәйкес берілген өкілеттіктер шегінде әрекет етеді. ЕО-ның әлеуметтік саясатын жүзеге асыратын институттар шарттарға сәйкес құрылған және қосымша болып бөлінеді, туынды құқықпен құрылған және әлеуметтік салаға құру фактісімен және олардың мақсаттарымен байланысты. Олармен қоғамдастықтың әлеуметтік күштерін коммунитарлық деңгейде ұсыну мәселесі байланысты.

Әлеуметтік салада өкілеттіктері бар ЕО-ның маңызды құрылымдары Еуропалық Кеңес, Еуропалық Парламент, ЕО комиссиясы, Еуропалық Қоғамдастықтар соты және экономикалық және әлеуметтік Комитет болып табылады.

Еуропалық Кеңес ЕО қызметінің барлық салаларын, соның ішінде әлеуметтік саланы стратегиялық жоспарлау функциясын орындайды. Оның басты міндеті - коммуналдық саясаттың негізгі бағыттарын әзірлеу және жүзеге асыру.

Комиссия ЕО мүдделерін жүзеге асырудың кепілі болып табылады. Ол шарттарда көрсетілген құзыреттер шегінде заң шығару бастамасы құқығын пайдаланады. Комиссияның әлеуметтік саладағы қызметі үш негізгі элементтен тұрады: әлеуметтік саясат құжаттарын өмірге енгізу, құрылымдарды басқару және әлеуметтік диалогты басқару. Комиссияның арнайы тағайындалған мүшелері әлеуметтік мәселелер мен жұмыспен қамту, білім беру және кәсіптік дайындық мәселелеріне жауап береді. Еуропалық парламент коммунитарлық саясаттың барлық кең спектрімен айналыса отырып, оның қарамағында 18 комиссия бар, оның ішінде әлеуметтік мәселелермен және жұмыспен қамту мәселесімен тікелей айналысатын, сондай-ақ әлеуметтік мәселелермен өз жұмысында кездесетін басқа комиссиялардың әлеуметтік саласындағы қызметін үйлестіретін комиссия бар.

Еуропалық Қоғамдастықтар соты барлық мүше мемлекеттердің құқықтық актілердің дұрыс түсіндірілуін және коммуналдық құжаттардың қолданылуын қадағалайды. ЕО шарттары мен құқықтық нормаларының мәтіндерін кеңінен түсіндіру арқылы ЕО құқығының қоғамдастық аумағында қолданылуына ықпал етеді. Өз құзыреттері мен құқықтары бойынша Еуропалық сот кез келген халықаралық соттан жоғары.

Экономикалық және әлеуметтік комитет (ЭСК) ЕЭК туралы шарттың шешімі бойынша құрылды. Оның мақсаты-өз шеңберінде қоғамның әртүрлі санаттарының экономикалық

және әлеуметтік өмірдегі орнына сәйкес келетін мүдделерінің өкілдігін қамтамасыз ету. Кәсіпкерлердің, тұтынушылардың, шағын және орта кәсіпорындардың, өнеркәсіп және ауыл шаруашылығы жұмысшыларының, ғылыми қызметкерлердің, транспортерлердің, қоршаған ортаны қорғау қауымдастықтарының, еркін кәсіп иелерінің өкілдерінен тұрады

Еуропалық Одақтың әлеуметтік саясатын және оның құқықтық негізін қалыптастыру кезеңдері

ЕО-ның алғашқы жылдарынан бастап ЕО, ЕЭК және Еуратомды құрған шарттарда экономикалық интеграцияның жағымсыз әлеуметтік салдарын бейтараптандыру үшін бірқатар іс-шараларды жүзеге асыру қарастырылған. ЕОУС үшін ең өзекті мәселе көмір және металлургия салаларында жұмыспен қамтудың күрт төмендеуі болды. ЕОУ жұмыстан шығарылатын кеншілер мен металлургтерге жәрдемақыларды ішінара қаржыландыруды, оларды кәсіптік қайта даярлауды, жұмысқа орналастыруды өз мойнына алды. Еуратом туралы шарт осы қауіпті сала қызметкерлерінің еңбегін қорғау нормалары туралы ережелерді қамтыды және атом энергетикасындағы білікті жұмысқа қол жеткізуге ұлттық белгі бойынша шектеулерді алып тастады.

ЕЭК туралы шарт екі мақсатқа негізделген қауымдастықтың әлеуметтік саясатының жалпы контурын анықтады-экономикалық интеграцияны әлеуметтік дамумен байланыстыру және оның жағымсыз әлеуметтік салдарын бейтараптандыру. ЕЭК шартының 18-бабына сәйкес ЕО комиссиясы мүше мемлекеттер арасындағы Жұмыспен қамту, еңбек заңнамасы, еңбек жағдайлары, кәсіптік даярлық, әлеуметтік қамсыздандыру және кәсіподақтардың құқықтары мәселелеріндегі ынтымақтастыққа жәрдемдесуге уәкілетті болды. Қоғамдастық ішінде жұмыс күшінің еркін қозғалысы енгізілді, ұлттық негізде кемсітуге тыйым салынды. Шарт қоғамдастықтың әлеуметтік саясатының негізгі қаржылық құралына айналған еуропалық әлеуметтік қорды (ESF) құрды. 80-ші жылдары ЕО-ның Әлеуметтік саясатының құқықтық базасы екі маңызды құжатты қабылдау арқылы кеңейтілді: 1986 жылы бірыңғай еуропалық акт және 1989 жылы қоғамдастық жұмысшыларының негізгі әлеуметтік құқықтарының Хартиясы. егер біріншісі ұлттық заңнаманы үйлестірудің және оларды ЕО құқығына сәйкестендірудің жаңа тәсілін білдірсе, екіншісі заңды күші жоқ, Еуропалық Одақтың әлеуметтік саясатының негізгі мақсаттарын белгіледі.

1992 жылғы Маастрихт келісімі әлеуметтік өлшеудің кезеңдік құжаты болды. ЕО Кеңесі ең төменгі әлеуметтік стандарттар мен техникалық еңбек нормаларын белгілеу құқығына ие болды. Әлеуметтік салада шешім қабылдаудың кейбір процедуралық мәселелері жеңілдетілді. Әлеуметтік саясат өзінің аймақтық өлшемдерін тек ESF-тен ғана емес, сонымен қатар басқа құрылымдық қорлардан, атап айтқанда Еуропалық аймақтық Даму Қорынан (EFRR) қаржыландыруды ала отырып алды.

Ақырында, Амстердам саммиті ЕО-ның басқарушы институттарына ең төменгі әлеуметтік стандарттарды белгілеу және оларды өзгерту құқығын қамтамасыз ете отырып, мүше мемлекеттердің әлеуметтік мәселелерді шешудің жоғары стандарттары мен әдістерін қабылдау құқығын растады.

Әлеуметтік серіктестік саясаты және әлеуметтік диалог

Ресейде әлеуметтік саясатты жүзеге асыру және оның ЕО-дағы міндеттерін шешу шеңберінде әлеуметтік серіктестік сияқты құрал кеңінен қолданылады.

Әлеуметтік серіктестік қоғамның әртүрлі құрамдас күштерінің, ең алдымен еңбек пен капиталдың өзара әрекеттесуін, олардың ортақ мүдделерге әсер ететін мәселелерді шешуде өзара қолайлы компаға келуін қамтиды. Бұл ретте ЕО экономикасының бәсекеге қабілеттілігін қолдау басты назарға алынады. Өзара әрекеттесу кезінде серіктестердің позициялары сәйкес келмеуі немесе тіпті түбегейлі қарама-қайшы болуы мүмкін, бұл қақтығыстар мен әлеуметтік тұрақсыздыққа әкелуі мүмкін.

Әлеуметтік серіктестік саясатының мақсаты-туындаған мәселелерді шешудің әртүрлі материалдық, моральдық, саяси, құқықтық құралдарының арсеналын қолдана отырып, мұндай жағдайлардан аулақ болу.

Әлеуметтік серіктестердің негізгі міндеті-серіктестік жүйесіндегі өз орнын және олар ұсынатын күштердің мүдделерін қорғауды қамтамасыз ету жолдарын табу.

Әлеуметтік серіктестік тәжірибесін шебер қолдану Капитал, Менеджмент және еңбек өкілдері арасында белгілі бір дәрежеде түсіністікке қол жеткізуге және ЕО-ның экономикалық және саяси дамуы үшін маңызды шешімдер қабылдау кезіндеиссаға келуге көмектеседі.

Әлеуметтік серіктестік, жұмысшылар ұйымдарын ынтымақтастыққа тарту, жұмысшылардың өкілдерін өндірісті басқаруға тарту арқылы кәсіпкерлер экономикалық күйзелістер мен әлеуметтік шиеленістердің қиын жағдайында жағдайдан шығудың жолын таба алады, тіпті дағдарыстарды реттей алады. Қазіргі әлеуметтік саясаттың негізгі компоненттерінің бірі-әлеуметтік серіктестік идеясын іс жүзінде жүзеге асыратын әлеуметтік диалог. 1991 жылы жасалған келісімде әлеуметтік серіктестер консультацияларға, даулы мәселелерді келісуге және келіссөздер жүргізуге қатысты әлеуметтік диалогтың функцияларын анықтады.

Әлеуметтік диалог ресми органдар мен комитеттер, үшжақты конференциялар арқылы жүргізіледі. Сол қатысушылармен тұрақты әлеуметтік диалог нысаны да қолданылады. Бұл процеске экономикалық және әлеуметтік Комитет, жұмыспен қамту жөніндегі тұрақты комитет пен өнеркәсіп салалары (болат және көмір өнеркәсібі, Ауыл шаруашылығы, балық шаруашылығы, көлік, қызмет көрсету саласы және т.б.) жөніндегі сараптамалық комитеттер қатысады. Еуропалық әлеуметтік реттеу Одақ институттарынан туындайтын заңнамалық бастамаларға да, әлеуметтік серіктестер арасындағы ұжымдық келіссөздерге де негізделген.

Еуропалық Одақтың қоршаған орта құқығы: түсінігі мен көздері

ЕО-ның Қоршаған орта құқығы-қоғам мен табиғаттың өзара әрекеттесу процесінде қоғамдық қатынастарды реттейтін экологиялық-құқықтық идеяларға негізделген нормалардың жиынтығы. ЕО қоршаған орта құқығының көздері бастапқы және қайталама заң актілеріне бөлінеді. Алғаш рет "қоршаған орта" термині 1986 жылғы біртұтас Еуропалық актінің 100А ("ішкі нарық") мақаласында кездеседі. Алайда, қоршаған ортаны қорғауды жүзеге асыру әлі ресми түрде БЭК мақсаттарына жатқызылған жоқ. 1992 жылғы Маастрихт келісімінде қоршаған ортаны қорғау қоғамдастық туралы шарттың 2-бабында қоғамдастықтың басқа мақсаттарымен қатар қойылған. 1997 жылғы Амстердам келісімі сонымен қатар ЕО-да қоршаған ортаны реттейтін ережелерді одан әрі дамытқан экологиялық құқықтың негізгі көзі болып табылады. Шарттың күшіне енуі нәтижесінде қоршаған ортаны қорғауға конституциялық мәртебе берілді (2-бап); XIX бөлім ("Қоршаған орта") қоршаған ортаны қорғауды реттеудің әртүрлі аспектілерін қамтитын 174-176 - баптарды қамтыды; бұрын 174-бапта бекітілген интеграция принципі жеке бапқа-Шарттың 6-бабына бөлінді.

Қайталама құқық актілерінің ішінде директивалар қоршаған орта құқығын қалыптастыру үшін ең маңызды болып табылады. Бүгінгі таңда табиғатты қорғаудың әртүрлі мәселелерін реттейтін екі жүзден астам директивалар бар.

Ережелер Еуропа елдерінің ұлттық экологиялық заңнамасын үйлестіру құралы ретінде аз қолданылады. Олардың тікелей әсеріне байланысты олар бірдей реттеуді және бірдей талаптарды енгізуді қажет ететін салаларда қолданылады, мысалы, қауіпті өндірістік қалдықтарды импорттау (экспорттау) кезінде немесе жануарлар мен өсімдіктердің сирек кездесетін түрлерімен сауда жасау кезінде.

Еуропалық Қоғамдастық Соты мен бірінші сатыдағы соттың шешімдері қоршаған орта құқығы көздерінің жеке тобы болып табылады. Экологиялық құқықтың басқа көздерінің олқылықтарын түсіндіруде, нақтылауда және жоюда сот шешімдерінің маңызы зор. ЕО құқығының басқа салаларындағы сияқты, соттың Қоршаған орта құқығының нормаларын қолдану жөніндегі бірқатар шешімдері оқулық сипатқа ие болды.

Халықаралық шарттар-бұл қоршаған орта құқығы көздерінің ерекше тобы; Қоғамның Ішкі актілері болып табылатын ережелерден, директивалардан, шешімдерден айырмашылығы, халықаралық шарттар сыртқы көздер сипатында болады. Олардың құқықтық режимі негізінен халықаралық құқық нормаларымен анықталады. ЕО-мен жасалған халықаралық шарттар ЕО құқығының құрамдас бөлігін құрайды.

Еуропалық Одақтың экологиялық саясатының негізгі принциптері

Еуропалық экологиялық саясат негізделген принциптер:

а) қоршаған ортаны қорғаудың жоғары деңгейі қағидаты;

- б) сақтық принципі;
- в) алдын алу іс-әрекеттерінің принципі;
- г) зиян көздерін жою принципі;
- д) "ластаушы төлейді" принципі.

Қоршаған ортаны қорғаудың жоғары деңгейі қағидаты қоғамдастықтың экологиялық құқығының маңызды және негізгі қағидаттарының бірі болып табылады. Бұл қағида тек Комиссияның қызметіне ғана емес, сонымен қатар Еуропалық Парламент пен кеңестің заң шығару қызметіне де қатысты. Алайда, принципті қолдану әр түрлі мүше мемлекеттердің мүмкіндіктеріндегі үлкен айырмашылықпен шектеледі.

Сақтық принципі. Оның мәні мынада: егер белгілі бір әрекеттер қоршаған ортаға теріс әсер етуі мүмкін деген күдік болса, онда ғылыми зерттеулер осы әрекеттер мен қоршаған ортаға жағымсыз салдарлар арасындағы себептік байланысты дәлелдегенше күткеннен гөрі, бұл әрекеттерді мүлдем жасамаған дұрыс. Бұл қағида кейбір жағдайларда мүше мемлекеттердің экологиялық зиянды болдырмауға бағытталған тым қатаң протекционистік шараларын негіздей алады, тіпті егер бұл шаралар мен болжамды залал мүмкіндігі арасында себеп-салдарлық байланыс болмаса да.

Алдын алу әрекеттерінің принципі. Оның мәні "қоршаған ортаны қалпына келтіруден гөрі қоршаған ортаны қорғау бойынша алдын алу шараларын қабылдаған дұрыс" деген көзқараста жатыр. Келтірілген залалдан кейін қоршаған ортаны қалпына келтіру қажеттілігі енді бірінші кезектегі міндет емес. Оның орнына, принцип зиян келтіру мүмкіндігін мүлдем болдырмайтын шараларды қабылдауды қамтиды.

Зиян көздерін жою принципі. Осы қағидатқа сәйкес қоршаған ортаға келтірілген залал мүмкіндігінше оның пайда болуының басында жойылуы керек. Бұл қағида заң шығарушының ластаушы заттардың шығарындылары мен шығарындыларының стандарттарын белгілеуді, әсіресе су мен ауаның ластануына қатысты емес, экологиялық сапа стандарттарын белгілеуді таңдауын қарастырады.

"Ластаушы төлейді" принципі - ластаушы қоршаған ортаға зиян келтірмейтін салалар мен жекелеген кәсіпорындарды өндірісте зиянды заттар мен технологияларды аз пайдалануға мәжбүр ететін залалды жою құнын төлеуі керек. Айыппұлдарды пайдаланудан басқа, принцип экологиялық стандарттарды енгізу кезінде де жұмыс істейді. Қабылданған стандарттарға сәйкес келетін компаниялар қолданыстағы ең жақсы технологияларды қолдана бастайды және өндіріс процесіне инвестиция салады, бұл оны қоршаған ортаға аз зиян келтіреді.

Қоршаған ортаны қорғау және Еуроодақтың ортақ нарығының жұмыс істеуі

Мүше мемлекеттердің экологиялық саясаты тиісті директивалардың немесе регламенттердің ережелеріне қайшы келмеуге тиіс. Егер белгілі бір сала ЕО қайталама

құқығының актілерімен реттелмеген жағдайда, мүше мемлекеттер ұлттық шараларды қабылдау кезінде Шарттың ережелерін басшылыққа алуға міндетті.

Тарифтік кедергілер. ЕО туралы шарттың 25-бабы мүше мемлекеттер арасындағы саудада импортқа (экспортқа) кедендік баждарды және кез келген тең мәнді алымдарды енгізуге тыйым салады. Бұл қоршаған ортаны қорғау мақсатында кез келген алым ЕО құқығын бұзу болып табылады дегенді білдірмейді. Кейбір алымдар "кедендік баждарға тең келетін алымдар" ретінде қарастырылмайды және соның салдарынан тыйым салынбайды. Ұлттық кеден саясатының құрамдас бөлігі болып табылатын алымдар көбінесе "тең алымдар" ретінде қарастырылмайды.

Бірде-бір мүше мемлекет басқа мемлекеттердің өнімдеріне ұқсас ұлттық өнім ұшырайтын тікелей немесе жанама салықтан асатын мөлшерде кез келген сипаттағы ішкі салықтар салуға құқылы емес. Мүше мемлекеттер басқа мүше мемлекеттердің өнімдеріне басқа өнімді жанама қорғау мақсатында ішкі салықтар салуға құқылы емес.

Тарифтік емес кедергілер. Қауымдастық туралы шарттың 28-бабында басқа мүше мемлекеттерден тауар импортына сандық шектеулерге, сондай-ақ әсері осындай шектеулерге ұқсас барлық шараларға тыйым салынады. 29-бапта тауарлардың экспортына қатысты сандық шектеулер мен бірдей шаралардың шектеулеріне ұқсас тыйым салу бар. 30-бапта алдыңғы екі тыйымнан ерекшеліктер келтірілген.

"Ақыл-ой ережесін" қолдану. 30, сауданы шектейтін кейбір шаралар үшін алып тастауға негіздер. "Ақылға қонымды ереже" тек ұлттық және шетелдік тауарларға қатысты қолданылатын шараларға қатысты "жұмыс істейді". "Ақылға қонымды ережелер" материалдық саласы кеңірек және осылайша мүше мемлекеттерге Табиғатты қорғаудың әртүрлі шараларын қабылдауға мүмкіндік береді. Алайда, кез-келген ұлттық шара, сот ақтауы үшін, "пропорционалдылық" сынағынан өтуі керек, бұл мүше мемлекеттер арасындағы саудаға шектеуші әсері аз табиғатты қорғау мақсатына жету үшін балама шаралардың жоқтығын дәлелдейді.

Дәріс 15. АВТОРЛЫҚ ЖӘНЕ САБАҚТАС ҚҰҚЫҚТАРДЫ ҚОРҒАУДЫҢ ЕУРОПАЛЫҚ СТАНДАРТТАРЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУ

"Авторлық құқық және сабақтас құқықтар" термині, сондай-ақ "зияткерлік меншік" ұғымы ЕО туралы шартта қолданылмаған. Бұл роман-германдық құқықтық дәстүр елдерінде "зияткерлік меншік" ұғымы тек әдеби және көркемдік меншік объектілерін қамтитындығымен түсіндіріледі. Өнертабыстарға, пайдалы модельдерге, өнеркәсіптік үлгілерге, селекциялық жетістіктерге, тауар белгілеріне "Өнеркәсіптік меншік" ұғымы қолданылады.

Авторлық және сабақтас құқықтарды қорғау ұлттық заң шығарушының құзырына толығымен жатады. ЕО тауарлар мен қызметтердің еркін қозғалысына кедергі болатын, сондай-ақ қоғамдастықтың ішкі нарығындағы бәсекелестіктің бұрмалануына әкелетін авторлық құқық және сабақтас құқықтар туралы Ұлттық заңнамадағы сәйкессіздіктерді

жоюды өз мойнына алады. Онда индустриялық және коммерциялық меншікті қорғау мүдделері экспорт пен импорттың сандық және сапалық шектеулеріне баламалы шараларға жол бермеу туралы жалпы ережеден ерекшеліктердің бірі ретінде қарастырылады.

Зияткерлік меншікті қорғау ЕО ішкі нарығының үздіксіз жұмыс істеуін қамтамасыз ету міндетіне бағынады. Шығармашылықты және ғылым мен мәдениет саласына инвестицияларды ынталандыру үшін рұқсат етілген туындылар мен басқа да құқық объектілерін пайдалануға уақытша монополияны алып тастау немесе уақытша монополия мәртебесі авторлық құқық пен сабақтас құқықтардың іс-әрекетіне көзқарас философиясын анықтайды. 1995 жылы 27 шілдеде Еуропалық комиссия ақпараттық қоғамда авторлық құқық және сабақтас құқықтар туралы Жасыл кітап шығарды.

Төрт міндет қойылды:

бірыңғай нарықтың жұмыс істеуіне кедергі келтіретін ұлттық авторлық құқық заңнамасындағы заңды кедергілер мен сәйкессіздіктерді жою;

өнімдер мен қызметтерді авторлық-құқықтық қорғаудың жоғары деңгейінің арқасында ЕО-ның бәсекеге қабілеттілік деңгейін арттыру;

шығармашылық күш-жігер мен инвестициялардың нәтижесінде қоғамдастық ішінде пайда болған зияткерлік меншікті ЕО-дан тыс үшінші тұлғалар иемденуіне жол бермеңіз;

4) Өнеркәсіптік үлгілерді және компьютерлік бағдарламаларды қорғау сияқты салаларда авторлық құқықтың бәсекелестікке тежегіш әсерін нивелирлеу.

Әдеби және көркем шығармаларға авторлық құқық автордың бүкіл өмірінде және автор қайтыс болғаннан кейін 70 жыл бойы қорғалады. Бірлескен туындылар тірі қалған автор қайтыс болғаннан кейін 70 жыл бойы қорғалады.

Авторлық және онымен сабақтас құқық саласындағы тұрақты сот практикасы

ЕО заңнамасы арқылы авторлық құқық пен сабақтас құқықтардың кейбір мәселелерін құқықтық реттеу ұлттық заңнамадағы сәйкессіздіктерден коммерциялық пайда алу әрекеттерінен туындады. Сонымен бірге, сот шешімдерінің негізіне алынған принциптер құқық қолдану логикасына айтарлықтай әсер етті және Қоғамдастық директивалары қабылданғаннан кейін де өз мәнін жоғалтпады.

Deutsche grammaphongesellschaft mbhv ісінде. MetroSBGrossmaerkte GmbH № 78/7 ЕС соты ЕО туралы шарттың 49-бабында қамтылған ережелер авторлық құқыққа және онымен байланысты құқықтарға қолданылады деген қорытындыға келді. Шарттың мұндай түсіндірмесі осы салада БЭК-тің заң шығаруына жол ашты, авторлық құқықты жүзеге асыру шартта қойылған мақсаттарға қайшы келмеуі керек деген қағида жарияланды.

№ 62/79 жағдайда CODITEL sa V. Cine Vog Films sa IDR. ЕС соты әділ бәсекелестікті, тауарлар мен қызметтердің еркін қозғалысын қамтамасыз етуге бағытталған шарттың нормалары авторлық құқық саласына толық қолданылады деген қорытындыға келді.

Заңның сарқылуы туралы дауларды шешу кезінде сот авторлық құқықпен қорғалатын тауарлар мен қызметтерді ажыратуды ұсынды. Құқықтардың сарқылуы тек тауарларға қолданылады және қызмет көрсетуге қолданылмайды. Бұл дизайнды тудырған жағдай келесідей болды: француздық Les Films de la Voetie компаниясы le Boucher фильміне айрықша авторлық құқықтың иесі ретінде бельгиялық cine Vog компаниясына фильмді Бельгия аумағында таратудың айрықша құқығын берді. Алайда неміс теледидарының алғашқы арнасы фильмнің неміс тіліндегі нұсқасын көрсетті. Бірінші арна Бельгияда қабылданады. Cine Vog эфирлік шоу фильмнің Бельгиядағы коммерциялық болашағына қауіп төндірді деп шешті. Ол сотқа жүгінді Les Films de la Voetie эксклюзивтік Келісімнің ережелерін бұзғаны үшін және Бельгия аумағында кабель арқылы неміс телеарналарының көрсетілімін таратқан coditel кабельдік компаниялар тобына.

Іс бойынша шешімде ЕО соты материалдық объектілерге қатысты құқықтың сарқылу принципін қолдану мен осы принципті басқа жағдайларға әділ қолдану мүмкін невозможстігі арасындағы айырмашылықты алға тартты. Сот фильмді қатысушы мемлекеттің бүкіл аумағында көпшілік алдында орындауға айрықша құқықтың иегері оны ЕО құқығын бұзбай, басқа мүше мемлекеттегі хабар тарату ұйымынан фильм алу арқылы оны өз желілері арқылы таратқан кабельдік теледидар компанияларының әрекеттеріне қарсы қоюы мүмкін деп есептеді.

Өнертабыстарды қорғаудың еуропалық стандарттарын қалыптастыру

ЕО-ның алғашқы жылдарында ұлттық заңнама бойынша қорғалған Өнеркәсіптік меншік құқықтары ЕЭК ішіндегі сауданы шектеу үшін пайдаланылады деген қорқыныш тарады. Бұл мүмкіндікке қарсы тұру үшін Еуропалық комиссия және жалпы нарықтың алты бастапқы мүшесі 1965 жылы ЕО патенттік Заңының жобасын дайындады. Ол бірыңғай еуропалық патенттерді берудің орталықтандырылған процедурасын қарастырды. 1969 жылы жобаны екі конвенцияға бөлу ұсынылды. Біріншісі ЕО-ға мүшелігіне қарамастан кез-келген еуропалық елге арналған бірыңғай процедураны құруға бағытталған. Ол ұлттық патенттер пакетіне қол жеткізуге мүмкіндік берді. Екінші конвенция біртұтас және автономды сипатта болатын, сондай-ақ ЕО құқық жүйесіне бағынатын ортақ нарық елдерінің бірыңғай патентін құруға арналған.

Бірінші жоба 1973 жылы Мюнхенде қол қойылған Еуропалық патенттік Конвенцияның (ЕБК) пайда болуына әкелді. Екіншісі-1975 жылы Люксембургте Еуропалық Қоғамдастықтың патенттік конвенциясына қол қою. Ол ұсынған ЕО патенті унитарлық сипатта болды. Ол тек бүкіл ЕО-ға қатысты берілуі, берілуі, жойылуы немесе сақталмауы мүмкін.

Еуропалық патенттік конвенция 1977 жылдың 1 қазанынан бастап күшіне енді Еуропалық Қоғамдастықтың патенттік конвенциясын барлық мүше мемлекеттер ратификациялаған жоқ. Конвенцияны ратификациялаудағы қиындықтар 1985 және 1989 жылдары Люксембургте тағы екі конференцияны шақыруға әкелді. олардың біріншісі дауларды шешу және ЕО апелляциялық патенттік сотын құру туралы Хаттамаға қатысты келісімге

қол жеткізді. Бұл ережелер ұлттық соттарда ЕО патенттерінің патенттік құқықтары мен жарамдылығын бұзу туралы дауларды қарауға мүмкіндік берді, қажет болған жағдайда оларды алып тастады. Бұдан басқа, қоғамдастықтың патенттік Конвенциясының (СӨЖ) ережелерін, сондай-ақ Қоғамдастық патенттерінің жарамдылығы мәселесін түсіндіру айрықша юрисдикциясында болатын қоғамдастықтың апелляциялық сотын құру көзделген.

1989 жылғы екінші конференцияда КСРО оны ЕО-ға мүше 12 мемлекет ратификациялағаннан кейін күшіне енеді деп шешілді. Алайда ратификациялаудағы қиындықтар жеңілген жоқ. Қауымдастық Сотының тәжірибесі зияткерлік меншік құқығының ұлттық сипаты ЕО-ның бірыңғай нарығының бөлінуіне әкеледі деген қорқынышты сейілтті. Люксембург конвенциясын ратификациялауға ешқандай ынталандыру қалмаған сияқты. Алайда, ЕО-ның кеңеюі ЕО патентін құру идеясын жаңартты.

Тауар белгілерін қорғаудың еуропалық стандарттарын қалыптастыру

Кеңестің 1988 жылғы 21 желтоқсандағы бірінші директивасының мақсаты мүше мемлекеттердің тауарлық белгілер туралы заңнамасын жақындастыруға бағытталған, тауарлардың еркін қозғалысына және қызмет көрсету еркіндігіне кедергі келтіретін және ортақ нарықтағы бәсекелестікке теріс әсер етуі мүмкін ұлттық тауарлық белгілер заңнамасындағы сәйкессіздіктерді жою болды. Қауымдастықтың тауар белгісін (ТК) құру туралы мәселе осындай жақындасудың жақшасынан шығарылды.

Бұл ТК туралы заңнаманың бастапқы жақындасуы туралы болды. Біріздендіруден тыс пайдалану негізінде сатып алынған ТК-ны қорғау жөніндегі мемлекеттердің өкілеттіктері қалды. Олар туралы мәселе тіркеу нәтижесінде сатып алынған ТК мен пайдалану негізінде қорғалатын ТК арасындағы арақатынас тұрғысынан ғана қозғалды. Тіркеу тәртібін белгілеуге, тіркеу нәтижесінде сатып алынған ТК күшін жоюға және жарамсыз деп тануға байланысты процестік мәселелер мүше мемлекеттердің қарауында қалды.

Олар ТК тіркеу нысанын және оны жарамсыз деп тану рәсімін анықтай алады, бұрын алынған құқықтар тіркеуден бас тартуға немесе оны жарамсыз деп тануға негіз бола ала ма деген мәселені шеше алады. Мүше мемлекеттер тауар белгісін жоюдың немесе оны тіркеуді жарамсыз деп танудың салдары туралы мәселелерді өз қалауы бойынша шешу құқығын сақтап қалды. Қауымдастықтың ішкі нарығының жұмысына тікелей әсер ететін ТК туралы заңнаманың аспектілері үйлестірілді. Директивада жақындастыратын ережелер болған жағдайда, оның нормалары ұлттық құқықтың ережелерін ауыстырады немесе үйлесімді етеді.

Директива ТК тіркеу шарттарын, тіркеудің құқықтық салдарын және бұрынғы құқықтардың болуының құқықтық салдарын реттейді. Осылайша, мүше мемлекеттер осы салада директивада аталмаған немесе оған қайшы келетін ережелердің болмауына міндетті. Директивада міндетті және факультативті ережелер арасындағы айырмашылық бар. Біріншісі заңнамаға енгізілуі керек, ал екіншісі енгізілуі мүмкін.

Директиваның ережелері мүше мемлекеттерде тіркелуге жататын тауарлар мен қызметтерге арналған барлық ТТ-ға қолданылуға жатады. Бұл олардың халықаралық ұйымдарда тіркелген және мүше мемлекеттердің аумағында жұмыс істейтін өнімдерді, сондай-ақ ТК сертификаттау үшін пайдаланылатын ұжымдық ТК, ТК қатысты әрекет ететінін білдіреді.

ЗЕРТТЕУГЕ АРНАЛҒАН МАТЕРИАЛДАР

1. Еуропалық Одақ мемлекеттерінің Конституциялары. - Алматы: Әділет, 2003.

Негізгі әдебиеттер

1. Энтин Л. М. Еуропалық құқық. - М., 2003.

Қосымша әдебиеттер

Сәрсембаев К. М. Халықаралық құқық. - Алматы, 2004.

Сәрсембаев К. М. Халықаралық қылмыстық құқық бойынша құжаттар жинағы. - Алматы, 2003.

Ғаламтор желісінен:

<http://www.echr.ru>

[http://ru.wikipedia.](http://ru.wikipedia.org/wiki/npaBa_4enoBeKa_B_Ka3axcTaHe)

[org/wiki/npaBa_4enoBeKa_B_Ka3axcTaHe](http://ru.wikipedia.org/wiki/npaBa_4enoBeKa_B_Ka3axcTaHe)

<http://eulaw.ru/treaties>

<http://www.echr.ru/coe/index.htm>